

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie

Petr Plachký

**Morální aspekty rozvedených a znovu
sezdaných katolických křesťanů**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Milan Mičo, Th.D.

Obor: Katolická teologie

Zaměření: Morální teologie

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne 13. dubna 2011

Děkuji Mgr. Milanu Mičovi, Th.D., za vedení práce, odbornou pomoc a ochotu setkávat se se mnou i přes zjevnou časovou vytíženost. Velké díky patří také Mgr. Michalu Jadavanovi a Janu Zelenkovi za podporu a pomoc.

Obsah

Úvod	7
1 Postoj k rozvodům v průběhu dějin	9
1.1 Rozvod ve Starém zákoně	9
1.1.1 Člověk jako obraz Boží	9
1.1.2 Rozlukový list ve Starém zákoně	10
1.2 Rozvod v Novém zákoně	12
1.2.1 Rozvod v evangeliu sv. Marka	12
1.2.2 Rozvod v evangeliu sv. Matouše	13
1.2.3 Rozvod u apoštola Pavla v 1. listě Korint'ánům	14
1.3 Rozvod v prvních pěti stoletích	16
1.4 Synodální a papežské dekrety	18
1.5 Postoj k manželství a rozvodu ze strany reformátorů	20
1.6 Tridentický koncil	21
1.7 Encyklika Arcanum divinae sapientiae	23
1.8 Encyklika Casti connubii	24
1.9 Druhý vatikánský koncil	27
1.10 Učení církve po Druhém vatikánském koncilu	29
1.11 Apoštolská exhortace Familiaris consortio	31
1.12 Kodex kanonického práva z roku 1983	32
1.13 Další církevní dokumenty týkající se rozvedených	34
1.14 Pohled papeže Benedikta XVI. na rozvody manželů	40
2 Civilně rozvedení lidé v církvi	42

2.1	Rozloučení platně uzavřeného církevního manželství.....	42
2.1.1	Nedokonané manželství (CIC, kán. 1142)	43
2.1.2	Pavlova výsada (privilegium Paulinum – CIC, kán. 1143-1147. 1150).....	43
2.1.3	Privilegium výběru manžela či manželky (CIC, kán. 1148)	44
2.1.4	Privilegium zajetí (privilegium captivitatis – CIC, kán. 1149)	45
2.1.5	Rozloučení manželství ve prospěch víry (privilegium Petrinum).....	46
2.2	Nerozlučitelnost manželství.....	47
2.2.1	Odloučení manželů za trvání manželství.....	47
2.2.2	Rozvedení, kteří neuzavřeli druhé manželství.....	48
2.2.3	Rozvedení, kteří uzavřeli nové manželství.....	50
2.2.4	Kanonicko-právní omezení rozvedených a znovu sezdaných věřících.....	52
2.2.5	Teologické zdůvodnění kanonicko-právního omezení.....	53
2.2.6	Možnosti rozvedených a znovu sezdaných věřících	54
2.3	Duchovní cesta pro katolíky žijící v nesvátostném manželství	55
2.3.1	Církev nikoho neodvrhne.....	55
2.3.2	Přijetí situace, ve které se nacházíme.....	57
3	Rozvod z psychologického a sociologického hlediska.....	58
3.1	Co je důležité vědět o rozvodu.....	58
3.2	Rozvod vše nevyřeší	59
3.3	Psychorozvod	59
3.3.1	Fáze psychorozvodu	60
4.1.1.1.	I. fáze: Odmítání pravdy.....	61
4.1.1.2.	II. fáze: Propuknutí emocí.....	61
4.1.1.3.	III. fáze: Nová orientace	63
4.1.1.4.	IV. fáze: Nová životní koncepce	64

3.4 Děti a rozvod	64
3.4.1 Děti a rozvod rodičů	64
3.4.2 Co dětem říci	66
3.4.3 Iniciátorem rozvodu bývají častěji ženy	67
3.5 Rozvody: základní fakta.....	67
Závěr.....	69
Závěr.....	69
Anotace.....	71
Annotation	72
Bibliografie.....	73
Bibliografie.....	73
Seznam zkratk.....	78
Seznam zkratk.....	78

Úvod

Tématem této diplomové práce jsou morální aspekty rozvedených a znovu sezdaných katolických křesťanů. Toto téma jsem si zvolil ze dvou důvodů. Ten první je, že toto téma vnímám jako důležité, jelikož instituce manželství je dnes ohrožena více, než tomu bylo kdykoliv předtím v lidských dějinách. A druhým důvodem je, že ve svém blízkém okolí se setkávám s mnoha mladými lidmi, kteří se s touto nelehkou situací potýkají. Tito mladí lidé stojí před nesnadným rozhodnutím, zda zůstat celý život sám, nebo zvolit cestu, kterou církev neschvaluje, uzavřít civilní sňatek. Vyžadovat první možnost, znamená požadovat po těchto lidech téměř heroické chování, a u těchto lidí je sporné, zda jsou vůbec k životu v celibátu povoláni.

Často můžeme slyšet z úst věřících i nevěřících námitku. Proč církev tak velmi přísně posuzuje situaci rozvedených a znovu sezdaných, vždyť jsou ještě mnohem horší hříchy. Při studiu literatury určené k tomuto tématu, ale i církevních dokumentů jsem si uvědomil tuto těžkou pozici, ve které se církev nachází. Církev zná realitu a těžkosti civilně rozvedených věřících, a je připravena manželům všemožně pomáhat, ale nemůže se však zřeknout učení Ježíše Krista o nerozlučitelnosti manželství. K tomuto tématu papež Benedikt XVI. uvádí:

„Jak víme, zvláště bolestivou otázkou je otázka rozvedených a znovu sezdaných. Církev, která se nemůže přičít Kristově vůli, věrně princip nerozlučitelnosti manželství zachovává, i když zároveň zahrnuje svou zvláštní účastí ty muže a ženy, kteří z rozličných důvodů nedokážou tento princip zachovat. Nelze proto přijmout iniciativy, které se snaží jejich legitimní soužití posvětit.“¹

Aktuálnost tohoto tématu je nesporná, vzhledem k celosvětově vysoké rozvodovosti je potřeba obrátit pozornost církve k těmto lidem a hledat prostředky ke zmírnění jejich traumat a bolestí. Velmi často jsou totiž těmi, kdo nejvíce trpí

¹ BENEDIKT XVI., *Myšlenky o rodině, Výbor z textů papeže Benedikta XVI.*, uspořádal Lucio Coco, Praha, nakladatelství Paulínky, 2010, 1. vydání, přel. Vopřada, D., ISBN 978-80-86949-80-2, s. 103-104.

rozvodem svých rodičů právě děti. Je potřebné vyjít jim naproti a nenechat je samotné tomuto strádání, neboť nezájmem nás dospělých mohou navždy ztratit důvěru v Boha.

Cílem této práce není a nemůže být postihnout všechny morální aspekty rozvedených a znovu sezdaných, spíše se snaží nastínit oblasti, které jsou pro tyto lidi tíživé a bolestivé.

Tuto práci tvoří tři kapitoly. První kapitola, která je obsáhlejší a věnuje se postoji k rozvodům během dějin. Chronologicky a přehledně uvádí téma rozvodu v církevních dějinách, postoj církevních otců, nauka, kterou formuloval Tridentský a Druhý vatikánský koncil k nerozlučitelnosti manželství. Jsou zde uvedeny důležité dokumenty, které se týkají manželství a rodiny. Zvláště je zde zdůrazněna apoštolská exhortace *Familiaris consortio*, ze které je mnohokrát citováno. Závěr kapitoly je věnován současnému papeži Benediktu XVI. a jeho postoji k rozvedeným, kteří uzavřeli nový civilní sňatek.

Druhá kapitola se zbývá kanonicko-právní oblastí. I když je manželský svazek nerozlučitelný, existují konkrétní situace, kdy církev může zrušit, nebo rozloučit platné manželství. Dále jsou zde zmiňována omezení pro rozvedené a znovu civilně sezdané, kteří pro svou objektivní situaci, ve které se nacházejí, nemohou vykonávat určité církevní pověření. Ale jsou zde uvedené i možnosti uplatnění těchto věřících.

Třetí kapitola je zaměřena na oblast psychologie a sociologie, zejména vlivu rozvodu na psychiku jednotlivce. Rozvod nemá dopad jen na samotné rozvádějící se, ale na osoby kolem. Více je zde věnováno otázce nejbolestivější, a to je otázka dětí.

1 Postoj k rozvodům v průběhu dějin

V církevní tradici nacházíme spory kolem manželství a rozvodu už od samého počátku lidských dějin. Manželský svazek je z pohledu katolické církve nerozlučitelný. Katolickou nauku o nerozlučitelnosti manželství formuloval jednoznačně Tridentický koncil a potvrdil i Druhý vatikánský koncil, a to i naproti tomu, že většina současné společnosti počítá s možností rozvodu v případě konfliktů mezi manžely. Může se zdát, že v katolické církvi není možnost, jak platné manželství rozvést. O tomto problému budeme hovořit v další kapitole. Nyní si uveďme stručný přehled vývoje postoje k rozvodům v průběhu dějin.

1.1 Rozvod ve Starém zákoně

Sám Bůh je původcem manželství a stanovil pro něj vlastní zákony. Ale ztrátou prvotního společenství s Bohem je i manželství porušeno hříchem, a už ve Starém zákoně se objevují případy rozloučení manželství. Důvody rozluky byly různé, hlavně se ale jednalo o cizoložství ženy, za které ji hrozilo dokonce i ukamenování.

1.1.1 Člověk jako obraz Boží

Pro manželství ve Starém zákoně je rozhodující vyprávění o stvoření. O počátku vztahu mezi mužem a ženou máme v První knize Mojžíšově (Genesis) několik zpráv. Člověk má být obrazem Božím, ale zároveň byl stvořen jako ostatní nebeská tělesa, byliny a zvířata. Obrazem skutečného Boha, však má být člověk jako muž a žena. Svě poslání člověk uskuteční a své lidství naplní jen ve spolupráci obou pohlaví. Bůh jim zároveň žehná a to konkrétně v plození (srov. Gn 1,27).²

² Srov. Bič, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl I. Zákon (Genesis-Deuteronomium)*, Praha, Kalich, 1991, 1. vydání, ISBN 80-7017-408-0, s. 26.

Bůh ví, že není dobré, aby člověk zůstal sám. Pro člověka však není vhodná jakákoliv pomoc. Člověk potřebuje někoho, kdo by mu byl roven, v němž by se sám poznával a nacházel v něm i svou celistvost (srov. Gn 2,18).³

Bůh přivedl k člověku ženu (srov. Gn 2,22). Z toho plyne jasná teologická výpověď: manželství je samotným Bohem ustanovené a je chtěné a je možné jen mezi mužem a ženou. Člověk (Adam) je bez ženy nekompletní, a pouze ve vzájemném sjednocení se stává jednou bytostí. Žena je pro člověka (Adama) darem Božím.⁴

Muž a žena se mají stát jedním tělem, mají vytvořit jednotu ducha, duše i těla a odpoutat se od otce a matky (srov. Gn 2,24). Tato nerozlučitelnost mezi mužem a ženou je podstatným prvkem manželství a je obrazem vztahu Krista a církve.⁵

1.1.2 Rozlukový list ve Starém zákoně

Již Starý zákon zná institut rozvodu a existovalo více důvodů, které umožňovaly rozvod. Pro manželství je nejdůležitější plození dětí, a už samotná bezdětnost byla důvodem pro rozluku manželství. V případě neplodnosti své ženy je dokonce muž povinný hledat ženu druhou a mít s ní děti. To však nebyl důvod k tomu, aby svoji právoplatnou manželku zapudil. Ve Starém zákoně se setkáváme s případem rozvodu, kdy nejprve neplodná Sára prosila svého muže Abraháma, aby si vzal za ženu služebnou Hagar a měla skrze ni děti (srov. Gn 16,3). Nakonec, ale Abrahám na naléhání své manželky Sáry služebnou Hagar propustil (srov. Gn 21,9-14).⁶

Nejčastějším důvodem rozluky manželství však bylo cizoložství. Žena byla majetkem muže a tak se také s ní zacházelo. Muž se mohl dopustit cizoložství jen s vdanou ženou, protože byla majetkem jiného muže. Pro ženu znamenalo dopustit

³ Srov. BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl I. Zákon (Genesis-Deuteronomium)*, Praha, Kalich, 1991, 1. vydání, ISBN 80-7017-408-0, s. 33.

⁴ Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, Olomouc, Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994, 1. vydání, ISBN neuvedeno, s. 17.

⁵ Srov. BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl I. (Genesis-Deuteronomium)*, s. 34.

⁶ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, Brno, CDK, 1999, 1. vydání, přel. Nováčková, J., Žák, J., ISBN 80-85959-48-8, s. 79.

se cizoložství pohlavní styk s jiným mužem, ať už ženatý byl nebo nebyl. Pohlavní styk s vdanou ženou znamenal pro muže i ženu trest smrti (srov. Dt 22,22). Mezi další důvody, kdy mohl muž své ženě vystavit rozlukový list už tehdy, nalezneme-li na ní „něco odporného“ (srov. Dt 24,1-4). Na rozdíl od muže, žena právo na rozvod neměla. Mohla však od svého muže odejít, nezajistí-li jí tyto tři věci (stravu, ošacení a manželské právo). Nesměla se však znovu provdat, poněvadž nedostala rozlukový list.⁷

Existovaly situace, kdy byl rozvod zakázán. Obviní-li muž falešně ženu, že nevstoupila do manželství jako panna (srov. Dt 22,13-21). Předloženým důkazem panenství byla rouška potřísněná krví po perforaci panenské blány, kterou jako doklad uchovávali rodiče nevěsty.⁸

Byl-li muž přistižen při pohlavním styku s nezasnoubenou dívkou, musí si jí vzít za ženu a nesmí ji propustit (srov. Dt 22,28).⁹

U proroka Malachiáše můžeme číst, že mezi těmi, kteří se vrátili z Babylonu, zřejmě docházelo k propouštění manželek, pravděpodobně kvůli novým sňatkům s cizinkami. Mohlo se jednat o ženy z vládnoucích vrstev okolních národů, a tedy o sňatky politicky výhodné, což ovšem nelze doložit (srov. Mal 2,13-16).¹⁰

Proroci považovali nerozlučitelnost manželství za ideál. Manželský rozvod byl pro ně něčím, k čemu by nemělo docházet, ale byli si vědomi dané, aktuální situace. Nerozlučitelnost manželství byla proroky přirovnávána k nezlomnému svazku Hospodina s Izraelem.¹¹

⁷ Srov. PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, Praha, Vyšehrad, 1999, 1. vydání, přel. Skovajsa, M., ISBN 80-7021-331-0, s. 423.

⁸ Srov. BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl I. Zákon, Genesis-Deuteronomium*, s. 550.

⁹ Srov. tamtéž s. 551.

¹⁰ Srov. BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl IV., Knihy prorocké (Izajáš až Malachiáš)*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1998, 2. vydání, v KN 1. vydání, ISBN 80-7192-274-9, s. 849.

¹¹ Srov. PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, s. 423-424.

1.2 Rozvod v Novém zákoně

Nový zákon nám nepodává takovou ucelenou nauku o manželství jako Starý zákon. Otázky spojené s manželstvím se nám zachovaly především u evangelistů sv. Marka a sv. Matouše, a taktéž v 1. listě Korint'ánům sv. apoštola Pavla.

1.2.1 Rozvod v evangeliu sv. Marka

V evangeliu sv. Marka Ježíš vystoupil rázně ve sporech ohledně rozvodu (srov. Mk 10,1-12). Jeho argumentace se opírala o dřívější texty z Písma, ve kterých měla žena stejnou důstojnost jako muž (srov. Gn 1,27). Muž a žena se měli stát jedním tělem a vytvořit nové společenství, které nemohou už od sebe oddělit (srov. Gn2,24).¹² Na základě události, která je zmíněna v Deuteronomiu (srov. Dt 24,1-4) se mohl muž se ženou rozvést, pokud na ní našel „něco odporného“. O tomto významu se hodně diskutovalo, a existovaly dvě školy, které tento text různým způsobem vysvětlovaly. Škola Šamajova, vykládala „něco odporného“ jako manželskou nevěru ženy. Zatímco škola Hillelova za možný důvod k rozvodu uváděla, že žena připaluje jídlo, nebo dokonce, že se muži jiná žena zdá být krásnější.¹³

Při rozhovoru s farizeji zrušil právo na rozvod, které bylo Židům stanovené Mojžíšem pro „tvrdost jejich srdce“. Tvrdost srdce je důležitým biblickým motivem, poněvadž v biblické antropologii je srdce pramenem porozumění a rozvahy stejně jako citů, vyjadřuje zde tvrdost srdce uzavřenost lidského rozumu i citů vůči pravdě.¹⁴ Podle Ježíše dal Mojžíš muži dovolení k rozvodu proto, že srdce člověka bylo necitlivé pro to, co Bůh původně zamýšlel, když k muži přivedl ženu. Otázku, zda je dovoleno muži propustit manželku mohl položit jen ten, kdo nepochopil nebo komu bylo jedno, čeho chtěl Bůh svým stvořením dosáhnout. Tato Ježíšova

¹² Srov. PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, s. 424.

¹³ Srov. tamtéž, s. 423-424.

¹⁴ Srov. DONAHUE, J. R., HARRINGTON, D. J., (editor), *SACRA PAGINA, Evangelium podle Marka*, Kostelní Vydří, Karmalitánské nakladatelství, 2005, přel. Hofmann, D., ISBN 80-7192-915-8, s. 301.

jednoznačná odpověď mohla u farizeů vyvolat i další morální otázky.¹⁵ „Znemožňuje tato odpověď každý rozvod manželství? Nejsou situace, kdy rozvod představuje poslední, pozitivní možnost? A co má dělat ten, kdo byl propuštěn?“¹⁶ O otázkách rozvodu se diskutovalo i v křesťanské obci, pro kterou psal sv. Marek své evangelium. Adresáty Markova evangelia byli s určitostí pohanokřesťané, poněvadž v evangeliu jsou vysvětleny židovské tradice a jsou zde překládány aramejské výrazy.¹⁷

V této křesťanské obci bylo zřejmě možné, na rozdíl od židovsko-palestinského prostoru, že i žena mohla propustit svého muže. To mohlo být uskutečněno jednak podle řecko-římského, ale i podle židovsko-egyptského rozvodového práva. Ačkoli Markovo evangelium neodpovídá a ani nemůže odpovědět na všechny otázky současnosti, které se týkají manželství, která jsou v krizi nebo se rozpadla. Na některé otázky si můžeme dát odpověď, až s přihlédnutím k poznatkům věd, jako je psychologie a sociologie. Přesto zde můžeme nalézt důležitá sdělení, které se týkají nerozlučitelnosti manželství. Ptáme-li se, zda se mohu rozvést se svým partnerem, klademe otázku nevhodným způsobem. Měli bychom se raději ptát, jak já mohu být svému partnerovi pomocí a oporou a čím, pro něj jsem. Ale je zde i zmíněn Mojžíšův rozlukový lístek, který je důsledkem tvrdosti lidského srdce, které ztratilo cit vůči dobrým pokynům Božím.¹⁸

1.2.2 Rozvod v evangeliu sv. Matouše

Nejdůležitější výpovědi ohledně nerozlučitelnosti manželství v evangeliu sv. Matouše, nalezneme v Ježíšově kázání na hoře. Nejprve se Ježíš obrací ohledně rozluky manželství do minulosti. Manželce, kterou muž propustil, měl být dán rozlukový lístek. Starý zákon se tak snažil zajistit ženě ochranu, a zároveň ženě umožnit nové manželství (srov. Dt 24,1). Ježíš však odmítal jakékoli formy rozvodu,

¹⁵ Srov. LIMBECK, M., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 2, Evangelium sv. Marka*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1997, 1. vydání, přel. Vokoun, J., ISBN 80-7192-219-6, s. 126-127.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 127.

¹⁷ Srov. TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy, Trinitas, 2003, 2. přepracované vydání, ISBN 80-86036-79-0, s. 81.

¹⁸ Srov. LIMBECK, M., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 2, Evangelium sv. Marka*, s. 126-128.

přesto jeho slova pokračovala tím, že kdo by svou manželku propustil, mimo případ smilstva (porneia) uvádí ji do cizoložství, a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží také. Na tuto klauzuli týkající se cizoložství existuje řada vysvětlení, častěji se však vyskytují dvě teorie. První teorie uvádí, že výraz porneia v klauzuli, taktéž je uveden ve Skutcích apoštolů 15,20-29 se vztahuje na manželství mezi pokrevními příbuznými. Starý zákon zakazoval tato manželství (srov. Lv 18,6nn), Židé je pokládali za nedovolené, avšak pohané je připouštěli (např. manželství mezi strýcem a neteří). Taková manželství byla často zrušena a u pohanů to mohlo zanechat dojem, že se jedná o rozvod, proto cílem Matoušovy redakce bylo tento problém odstranit. Podle druhé teorie je výraz porneia překládán jako smilstvo nebo nevěra. V kázání na hoře ukazuje Ježíš ideál Božího království, a proto i Ježíšovo učení o nerozlučitelnosti manželství představuje ideál, o který má člověk usilovat. Křesťanským ideálem manželů by se měla stát věrnost, pro kterou rozvod není vůbec potřebný.¹⁹

1.2.3 Rozvod u apoštola Pavla v 1. listě Korint'anům

Apoštol Pavel zdůrazňoval nerozlučitelnost manželství pro křesťany, a věděl o Ježíšových výrocích, přesto zavedl v korintské obci odlišnou praxi. Nechápal celý Nový zákon i Ježíšova slova jako ustrnulý zákon, avšak jako výraz Boží vůle uskutečněný v Ježíši Kristu, který stojí za člověkem v jeho konkrétní situaci. Proto v podobných případech nemá být křesťan otrocky svazován. Povolení k druhému sňatku zde není přímo vysloveno, i když později je praktikováno Privilegium Paulinum. Zdá se, že za tím stojí spíše možnost rozchodu s partnerem, který se dopouští smilstva, aby s ním křesťan nemusel sdílet manželské společenství. Ani takový hříšný partner nemůže být zavržen, ale je zde nabídnuta možnost odloučení a také usmíření. Máme před sebou dvě důležité Pavlovy výpovědi. V první výpovědi se apoštol Pavel obrací na Ježíšova slova, aby žena od svého muže neodcházela,

¹⁹ Srov. PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, s. 424-425.

a odejde-li, má zůstat svobodná nebo se snažit se svým mužem usmířit. To, že se nesmí se svým partnerem rozvést, platí zároveň i pro muže (srov. 1Kor 7,10-11).²⁰

V židovské tradici mohl vzejít podnět k rozvodu pouze od muže, podle řecké tradice mohl vzejít i ze strany ženy. Muž i žena jsou zde postaveni na stejnou úroveň.²¹

Ve druhé výpovědi mluví Pavel jménem své autority, kdy manželská rozlučka je možná, pokud se jedná o manželství křesťana s nekřesťanem (srov. 1Kor 7,12-13). Chce-li odejít od nekřesťanského partnera křesťanský partner, není to možné, musí se jednat o odchod ze strany partnera nekřesťanského. Pavel zřejmě chápal Ježíšovo nařízení ohledně absolutní manželské věrnosti patrně jen u křesťanů. Jestliže však nebylo možno po konverzi jednoho z partnerů manželský svazek zachovat, bylo možné se rozejít ve prospěch víry, a to i ze strany křesťanského partnera. Ze strany nekřesťanského partnera může být manželství rozloučeno, a jako důvod se neuvádí křesťanský partner, ale jednání nepokřtěného partnera. Důvod nerozlučitelnosti manželství je dán ve křtu, který je obrazem vztahu Ježíše a církve (srov. Ef 5,32). V dalším textu Pavel uvádí, že když se rozhodne nekřesťanský partner nadále setrvávat v takovém svazku, je posvěcován křesťanským partnerem, a děti z tohoto smíšeného manželství jsou svaté, neboť křesťan jakožto člen rodiny, očišťuje všechny (srov. 1Kor 7, 14). V židovské tradici se uznávalo, že když byl pokřtěn otec rodiny, byl s ním současně pokřtěn i celý jeho dům.²²

V následujícím verši se apoštol Pavel zabýval rozvodem, přeje-li si ho strana nekřesťanská a předkládá zde velkou toleranci a respekt partnera (srov. 1Kor 7,15). Rozhodnutí záleží jenom na něm, zda chce v manželství pokračovat, či nikoli a křesťanský partner si nemá trvání manželství vynucovat, a oba se mají pokojně rozejít.²³

²⁰ Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, s. 53.

²¹ Srov. ORTKEMPER, F. J., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 7, První list Korintánům*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1999, 1. vydání, přel. Vokoun, J., ISBN 80-7192-385-0, s. 68.

²² Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, s. 54-55.

²³ Srov. ORTKEMPER, F. J., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 7, První list Korintánům*, s. 69.

V textu 1Kor 7,12-16 je obsažena celá Pavlova nauka o manželství, a o jeho nerozlučitelnosti. Křesťané přikládají manželství velkou důležitost, a z jejich strany nemůže vzejít rozloučení. Jedině ve prospěch víry, a i zde nesmí být křesťan původcem rozvodu. Manželství není pro Pavla pouze skutečnost zahrnutá do dějin spásy, ale je nástrojem spásy pro manžele.²⁴

1.3 Rozvod v prvních pěti stoletích

V prvokřesťanské době se téma rozvodu objevilo doložitelně ve spise Hermův Pastýř (polovina 2. století v Římě).²⁵ Byla zde schválena rozluka manželů v tom případě, že jejich soužití bylo nesnesitelné. Ale rozvod a nový sňatek je zde odmítnut, protože nelze vyloučit pokračování manželství, které bylo rozloučeno.²⁶ Přistihl-li muž ženu při cizoložství a ona by v této vášni setrvala, měla být propuštěna, a muž měl zůstat sám. Když se však tato žena po propuštění obrátila, a chtěla se ke svému muži vrátit, měla být přijata. Kdyby muž ženu nepřijal, hřešil by a přivodil si velký hřích.²⁷

Stejně smýšlení můžeme nalézt také u apologety²⁸ svatého Justina († 167), který mluvil o jedinečnosti manželství a možnost druhého manželství nechtěl

²⁴ Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, s. 56-57.

²⁵ „Hermův Pastýř (Pastor Hermae) náleží do sbírky textů, kterou tradičně nazýváme Apoštolští otcové. Hermas byl podle Muratoriho kánonu bratrem římského biskupa Pia, který jako Pius I. Vykonával službu papeže v polovině 2. století. Naproti tomu řada údajů v Hermově Pastýři, zvláště o předpokládaných vztazích v církevní obci, ukazuje na mnohem ranější dobu vzniku, totiž na první desetiletí 2. století. Tento rozpor by se dal vyřešit, přijmeme-li předpoklad, že snad Hermas přepracoval nějaké starší dílo, které se k němu dostalo.“: KRAFT, H., *Slovník starokřesťanské literatury, Život, spisy a nauka řeckých, latinských, syrských, egyptských a arménských církevních otců*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2005, ISBN 80-7192-516-0, s. 133.

²⁶ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 82.

²⁷ Srov. Pastýř Hermův, in: *Spisy apoštolských otců*, Praha, Kalich, 2004, 3. vydání, přel. Drápal, D., ISBN 80-7017-003-4, s. 213.

²⁸ Apologeta byl autor obranných spisů (apologií), zde rozumíme křesťanských. Ačkoli celá řada významných starokřesťanských autorů psala apologie, za apologety označujeme pouze určitou skupinu řeckých křesťanských spisovatelů 2. století.

připustit dokonce ani po smrti jednoho z manželů. Římské zákony naproti tomu druhé manželství dovoľovaly.²⁹

Řecký křesťanský autor svatý Klement Alexandrijský († 211/215) chápe manželství velmi pozitivně, mluví o něm jako o malém Božím království. Druhé manželství je možné uzavřít jenom po smrti partnera. Člověk tím nehřeší, ale nesplňuje nejvyšší nároky dokonalého života podle evangelia. Pokud však zůstane sám a ochotně se podřídí Božímu vedení, získá nebeskou slávu.³⁰

U některých velmi vážených církevních otců se můžeme setkat s jiným postojem k těm, kteří se rozvedli bez vlastní viny a uzavřeli nové manželství. Významný je především Origenes († asi 254), kterého rozhořčil případ, kdy jeden představený dovolil ženě, aby se mohla kvůli cizoložství manžela rozvést, a ještě za jeho života se vdát. Origenes si uvědomoval rozporuplnost situace s Písmem, ale nepokládá ji za nerozumnou, protože pomáhá zabránit zlu ještě většímu.³¹

Svatý Basil z Cesareje, zvaný Veliký († 379), říká: „Nevím, zda možno nazvat cizoložnicí ženu, která žije s mužem, jehož opustila jeho první žena. Protože se tato výtká vztahuje pouze na ženu, která opovrhla svým mužem.“³² Basil si byl vědom rozporu s Písmem, přesto dovoľuje muži, který se rozvedl z důvodu cizoložství manželky, aby se znovu oženil. Dokonce po vykonání delšího pokání uvnitř církve se muž mohl opět podílet i na eucharistii. Při zdůvodnění se Basil odvolával na církevní zvykové právo.³³

Svatý Epifanius ze Salamis na Kypru († 403) ve svém hlavním díle nazvaném Panarion vyjádřil přesvědčení, že když se muž po rozvodu, k němuž došlo pro smilství, cizoložství nebo i dalšího důvodu, spojí s druhou ženou, pak jej slovo Boží

²⁹ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 82.

³⁰ Srov. sv. KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ, *Stromata II-III*, Praha, OIKOYMENH, 2006, 1. vydání, přel. Plátová, J., ISBN 80-7298-149-8, s. 455-457.

³¹ Srov. KASPER, W., *Teologie křesťanského manželství*, Brno, CDK, 1997, 1. vydání, přel. Osolsobě, K., Hofmanová, J., ISBN 80-85959-28-3, s. 47.

³² Srov. SCHMAUS, M., *Sviatosti*, Řím, Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1981, přel. Fabera, D. Š., a kol., ISBN neuvedeno, s. 411.

³³ Srov. KASPER, W., *Teologie křesťanského manželství*, s. 47.

neobviňuje, nevylučuje ze života ani z církve, ale je naopak k jeho slabosti shovívavé.³⁴

Řecký církevní otec svatý Jan Zlatoústý († 407), který potvrdil platnost příkázání o nerozlučitelnosti manželství, jak pro muže, tak i pro ženu. Podle něj Ježíš vidí muže a ženu jako jednu osobu, a proto nedělá rozdíl mezi pohlavími. Jan Zlatoústý věděl, že radosti v manželství, pokud nějaké jsou, nevyváží mnohé starosti a trápení. Byl si vědom toho, že život v manželství může být těžký, ale nerozlučitelnost manželství pevně zastával. Jedině u cizoložství dovoľoval propuštění partnera, a také možnost uzavření nového manželství.³⁵

Nejvýznačnější postavou z oblasti latinské církve je svatý Augustin († 430), pro něhož byla manželská smlouva věcí svátostnou, a ani rozvodem se nestává neplatnou. Odluku při cizoložství sice považoval za dovolenou, ale nový sňatek u něj nepřicházel v úvahu, a dokonce ho nazýval zločinným spojením.³⁶

1.4 Synodální a papežské dekrety

Brzy se ukázala rozdílnost postojů mezi východní a západní církví. Provinciální synoda ve španělské Elvíře (306) vyloučila znovu provdané ženy z přijímání eucharistie. Synoda v Arles (314) druhé manželství odmítla úplně, a muži, kteří propustili cizoložné manželky, dostávali prominutí. Naproti tomu východní synody, pod vlivem světského zákonodárství dovoľovaly rozvázat a uzavřít nové manželství vždycky.³⁷

Další ustanovení ohledně možnosti rozvodu manželství v západní církvi se objevilo na synodě v Soissons (774). Synody se zúčastnilo 23 biskupů a další duchovní, a bylo zde stanoveno, že manželství smí být rozvedeno, pokud žena byla

³⁴ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 82.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 82-83.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 83.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 83.

³⁷ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské morálky*, s. 83.

přistižena při cizoložství. Také dopis (726) papeže Řehoře II. určený Bonifácovi, misijnímu biskupu pro celou Germánii, se dotýkal manželského rozvodu. Bonifác se v dopise tázal, jaká práva náleží manželovi, jehož manželka nemůže pro nemoc, vykonávat manželský akt. Papež odpověděl, ať manžel zachová své ženě věrnost, a usiluje o zdrženlivý život. Pokud však toho není schopen, ať se raději ožení, ale nadále se musí o svou nemocnou ženu postarat. Zda chápat rozhodnutí papeže jako manželský rozvod, nebo zvláštní povolení bigamie, nelze jednoznačně určit.³⁸

Také další papež Evžen II. (824-827) povolil jistému manželů, kterému byla jeho žena nevěrná, uzavřít manželství nové. Ale také zde se výslovně nemluví o rozluce manželství.³⁹

Ve 12. století rozhodl o dalším vývoji, zda je, nebo není možné manželství rozloučit znalec práva Gratian. Jasně stanovil, že uzavřené a uskutečněné manželství, je svátostí. Manželství je znamením spojení Krista s církví, a proto je nerozlučitelné.⁴⁰

Ve středověku existovaly dvě právní školy. Pařížská škola (Ivo z Chartres, Petr Lombardský, Hugo od Sv. Viktora) zastávala názor, že manželství je uzavíráno souhlasem obou smluvních partnerů. Boloňská škola (Lev Veliký, Gracián, Hinkmar z Remeše) považovala za rozhodující pro uskutečnění manželství jeho naplnění (konzumaci).⁴¹ Papež Alexandr III. (1159-1181), který byl vynikající kanonista, a spor mezi pařížskou a boloňskou školou rozhodl v tom smyslu, že manželství je platné a nerozlučné, je-li uzavíráno se souhlasem obou smluvních stran.⁴² Papež Alexandr III. se domníval, že pokud je manželství uzavřené, ale nedokonané, může být církví ze spravedlivých příčin rozloučeno.⁴³

³⁸ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské morálky*, s. 84.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 84.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 84.

⁴¹ Srov. ROTTER, H., *Sexualita a křesťanská morálka*, Praha, Vyšehrad, 2003, 1. vydání, přel. Kolářová, L., ISBN 80-7021-669-7, s. 71.

⁴² Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské morálky*, s. 84.

⁴³ Srov. ŠKURKA, E., *Manželské právo, Doplněk*, podle Bersiniho zpracoval dr. Emil Škurka SDB, Olomouc, skripta CM bohoslovecké fakulty v Olomouci, ISBN nevedeno, s. 116.

Za doby pontifikátu papeže Martina V. (1417-1431) můžeme nalézt případy, kdy bylo papežskou mocí rozvázáno právně platné manželství, které však nebylo dovršené sexuálním spojením manželů.⁴⁴

V dekretu pro Armény Florentského koncilu (1439) se svátost manželství popisuje⁴⁵, jako „znamení spojení Krista a církve“ podle Ef 5,32. Příčinou vzniku manželství je za obvyklých podmínek vzájemná shoda, která je vyjádřena ve chvíli uzavření manželství. Manželství se přisuzuje trojí dobro. Prvním je zrození a vychovávání potomstva k oslavě Boha. Druhým je věrnost, kterou si manželé mají vzájemně zachovávat. Třetí je nerozlučitelnost manželského svazku, protože představuje nerozlučitelné spojení Krista a církve, které je v manželství svátostně znázorňováno. Z důvodu cizoložství lze sice uskutečnit oddělené manželské soužití, ale přesto je proti Božímu přikázání vstoupit do dalšího manželství, neboť svazek zákonně uzavřeného manželství je trvalý.⁴⁶ Manželský svazek je za života obou manželů nerozlučitelný, a odpovídá téměř takovému charakteru, jaký člověk získává při křtu, biřmování nebo svátosti svěcení.⁴⁷

1.5 Postoj k manželství a rozvodu ze strany reformátorů

Martin Luther ve svém díle „De captivitate Babylonica ecclesiae“ z roku 1520 popírá manželství jako svátost a proto nemůže stát na stejné rovině jako jiné prostředky spásy křest, večeře Páně a absoluce. Chybí Kristovo ustanovení, které by bylo doložené v Bibli. Manželství bylo sice Bohem ustanoveno, ale jen na úrovni přirozeného řádu, a proto odpadá též striktní nerozlučitelnost manželství. Ačkoliv

⁴⁴ Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 84.

⁴⁵ Srov. NEUER, J., ROOS, H., *Viera církvi v úradných dokumentech jej magistéria*, Trnava, Dobrá kniha, 1995, přel. Mikula, V., ISBN 80-7141-072-1, (dále bude uváděno pod označením NR), NR 730 (=DS 1327), s. 376.

⁴⁶ Srov. NR 730 (=DS 1327), s. 376.

⁴⁷ Srov. MÜLLER, G. L., *Dogmatika pro studium a pastoraci*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2010, přel. Frei, J., a kol., ISBN 978-80-7195-259-6, s. 775.

Ježíš zakazuje rozvod, Lutherův postoj k manželství je takový, že v případě rozvráceného manželství by bylo možné uzavřít nové manželství, alespoň ze strany opuštěného manžela. Manželství ustanovil sám Bůh a dal mu své požehnání, ale toto požehnání má však spíše sloužit „tělesnému životu“ a nikoli spásnému ujištění o ospravedlnění či odpuštění hříchů. Taktéž Kalvín odmítl svátostnost manželství, i když manželství chápal jako Boží instituci. Pro něho je manželství jednou ze základních forem lidského života, které pocházejí od Boha, ale nemají nic společného s milostí ospravedlnění nebo řádem spásy.⁴⁸

1.6 Tridentský koncil

Závazné učení církve, které se týkalo především nerozlučitelnosti a svátostnosti manželství bylo formulováno na Tridentském koncilu (1546-1563). Příčinou pro zasedání Tridentského koncilu se staly sporné otázky mezi reformátory a katolickou církví. Proti reformační kritice se staví Tridentský koncil na 24. zasedání ze dne 11. listopadu 1563 v dekretu o svátosti, a obhajuje dosavadní nauku církve.⁴⁹ První kánon reagoval na omyl reformátorů, kteří popírali manželství jako svátost: „Kdo tvrdí, že manželství není opravdově a z vlastní podstaty jednou ze sedmi svátostí evangelního zákona, který byl ustanoven Kristem Pánem, ale že bylo vymyšleno lidmi v církvi a neudílí žádnou milost, ať je exkomunikován.“⁵⁰

V druhém kánonu je odmítnuta polygamie⁵¹ i polyandrie⁵². Mezi mužem a ženou je požadována věrnost: „Kdo tvrdí, že křesťanům je dovoleno mít současně více žen a žádný Boží zákon mu v tom nebrání, ať je exkomunikován.“⁵³

Třetí a čtvrtý kánon potvrzují církevní jurisdikci nad manželstvím, týkají se manželských překážek a dispenzí.⁵⁴ Pátý kánon stvrzuje nerozlučitelnost manželství,

⁴⁸ Srov. MÜLLER, G. L., *Dogmatika pro studium a pastorači*, s. 783-784.

⁴⁹ NR 731-746 (=DS 1797-1812).

⁵⁰ Srov. NR 735 (= DS 1801).

⁵¹ Soužití jedné nebo několika osob jednoho pohlaví s několika osobami pohlaví opačného, opak monogamie.

⁵² Soužití jedné ženy s několika muži, mnohomužství.

⁵³ Srov. NR 736 (=DS 1802).

a odmítá možnost rozvodu. „Kdo tvrdí, že manželské pouto může být rozvázáno z důvodů hereze, nepřijemného soužití nebo celkového odcizení se od manžela, ať je exkomunikován.“⁵⁵

Šestý kánon umožňuje rozloučení platného, ale nedokonaného manželství v případě vstupu jednoho z manželů do řádu. Tento kánon představoval určitý průlom v nauce o nerozlučitelnosti manželství: „Kdo tvrdí, že manželství platné, ale nedokonané se nerozlučuje slavnostní řeholní profesí jednoho z manželů, ať je exkomunikován.“⁵⁶

Sedmý kánon potvrzuje latinskou praxi, podle které nelze během života partnera uzavřít nové manželství, ani v tom případě jedná-li se o cizoložství: „Kdo tvrdí, že se církev mylí, když hlásala a hlásá ve shodě s učením evangelíí a apoštolů (Mt 19,6 a nasl.; Mk 10,6 a nasl.; 1 Kor 7,10 a nasl.), že manželské pouto nemůže být rozvázáno z důvodů cizoložství jednoho z manželů a že žádná ze stran, byť i nevinná, která nezavdala příčinu k cizoložství, nemůže uzavřít jiné manželství za života druhého partnera, a že cizoloží ten, kdo opustí cizoložnou ženu a vezme si jinou, anebo ta, která opustí cizoložného manžela a vezme si jiného, ať je exkomunikován.“⁵⁷

Osmý kánon dovoluje se zde za určitých okolností na dobu určitou nebo neurčitou „rozvod od stolu a lože“.⁵⁸ Devátý kánon se vztahuje na duchovní a řeholníky, jsou-li vázání církevním zákonem nebo sliby, nemohou uzavřít žádnou platnou manželskou smlouvu.⁵⁹ Desátý kánon vylučuje z církve toho, kdo by říkal, že stavu manželství je třeba dát přednost před stavem panenství nebo celibátu, a že není lepší a blaženější zůstat v panenství a celibátu než vstoupit do manželství.⁶⁰ Jedenáctý a dvanáctý kánon chrání zvyky a obřady, které jsou církvi používány před

⁵⁴ Srov. NR 737; NR 738 (=DS 1803; DS 1804).

⁵⁵ Srov. NR 739 (=DS 1805).

⁵⁶ Srov. NR 740 (=DS 1806).

⁵⁷ Srov. NR 741 (=DS 1807).

⁵⁸ Srov. NR 742 (=DS 1808).

⁵⁹ Srov. NR 743 (=DS 1809).

⁶⁰ Srov. NR 744 (=DS 1810).

obvinění z pověry a potvrzují pravomoc církevního soudu v manželských záležitostech křesťanů.⁶¹

1.7 Encyklika *Arcanum divinae sapientiae*

Encyklika *Arcanum divinae sapientiae* (O křesťanském manželství) je encyklika papeže Lva XIII. vyhlášená 10. února 1880, jejíž hlavním tématem je manželství. Tato encyklika je pro teologii manželství důležitá, neboť shrnuje a rozšiřuje nauku magisteria.⁶² Nauku této encykliky lze shrnout do těchto bodů:⁶³

- Původce manželství a rodiny je Bůh, tímto způsobem mohou manželé dosáhnout osobní svatosti.
- Ježíš Kristus povýšil manželství na svátost, a manželé pro jeho zásluhy získávají milost pomáhající ke spáse. Apoštol Pavel v listě Efesanům říká: „Muži milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ní obětoval.“ (srov. Ef 5,25)
- Papež Lev XIII. se vymezuje proti snahám regalistů⁶⁴, kteří chtěli oddělovat manželskou smlouvu od svátosti manželství. V křesťanském manželství je zjevné, že se smlouva nedá odloučit od svátosti. Nemůže zde být pravá, zákonná smlouva, která by zároveň nebyla svátostí, neboť sám Ježíš Kristus povýšil manželství na svátost.

Na zlé následky a škody, které jsou s možností rozvodu spojeny, poukázal v této encyklice papež Lev XIII., který k tomuto tématu uvedl: „Manželské svazky se stávají nestálými, vzájemná láska ochabuje, probouzejí se zhoubné svody k nevěře, ochrana a výchova dětí trpí újmu, poskytuje se příležitost k uvolnění domácího společenství, do rodin se zasévá sémě nesvornosti, je snižována důstojnost

⁶¹ Srov. NR 745; 746 (=DS 1811; DS 1812).

⁶² Srov. NR 747-750 (=DS 3142-3146).

⁶³ Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, s. 130.

⁶⁴ Regalisté přehnaně obhajovali světskou moc.

žen, jelikož jim hrozí nebezpečí, že budou opuštěny, když posloužily k uspokojení choutek svých mužů.“⁶⁵

1.8 Encyklika *Casti connubii*

V encyklice *Casti connubii* z roku 1930 papež Pius XI. shrnuje a vysvětluje celou dosavadní nauku o manželství, předávání života, a ostře v ní odmítá potrat.⁶⁶ Byla na dlouhou dobu úplným vyjádřením církevní autority k této oblasti, a stala se východiskem mnohých současných úvah a učení o manželství. Důvodem k napsání této encykliky bylo potvrzení tradiční katolické nauky o manželství, a definování postoje k potížím, kterým musela svátost manželství čelit v první polovině dvacátého století. Například proti zavádění rozvodů, mimomanželských soužití, civilních sňatků a smíšených manželství, které byly v první polovině dvacátého století na vzestupu. Manželství je podle své přirozenosti Božím ustanovením, ale důležitá je také spolupráce člověka a Boha. Bůh nenechává člověka bez pomoci, dává mu potřebné předpoklady a nabízí svoji pomoc. Ježíš zdůraznil, že manželství existovalo od začátku jako dílo Stvořitele, jako manželství monogamické.⁶⁷ Encyklika je rozdělena na tři části:⁶⁸

- První část encykliky (čl. 11-44) je zaměřená na manželství jako hierarchické společenství manželských dober. Encyklika si všímá „bonum prolis, bonum fidei a bonum sacramenti“.⁶⁹
- První a nejvyšší dobro manželství je plození a výchova potomstva⁷⁰, kterému jsou podřízena ostatní dobra, a v nich obsažené cíle. Rodiče mají svým dětem předávat víru, vést je ke svatosti života a uvádět do

⁶⁵ DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 87

⁶⁶ Srov. NR 751-760 (= DS 3700-3714).

⁶⁷ Srov. DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, s. 131-132.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 132-134.

⁶⁹ Překlad bonum prolis (dobro potomstva), bonum fidei (dobro víry), bonum sacramenti (dobro ze svátosti).

⁷⁰ Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, Olomouc, pro „Velehrad“, nakladatelství dobré knihy v Olomouci, 1941, 2. vydání, přel. Vašek, B., ISBN neuvedeno, čl. 12, s. 18.

života církve.⁷¹ Věrnost v manželství, zde není chápána, jako spoutání člověka, ale ve vzájemném darování se druhému. Manželé si mají být podporou, a navzájem si pomáhat k dokonalosti, k věrnosti a lásce následováním Ježíše Krista a napodobováním příkladu svatých.⁷² První část encykliky uzavírá pojednání o manželství jako svátosti a uvádí se zde, že manželství mezi křesťany buď je současně i svátostí, anebo pravým manželstvím vůbec není. Z této nauky vyplývá nerozlučitelnost manželství a přijetí svátostné milosti, se kterou musejí manželé spolupůsobit. Budou-li manželé snášet těžkosti manželství, a plnit své povinnosti věrně, tato svátost je posilní, naplní nadpřirozeným životem a takřka je posvěť.⁷³

- V druhé části encykliky jsou uvedeny současné omyly v nauce a špatná praxe (čl. 45-98). Hlavním zdrojem omylů je názor, že manželství nebylo ustanoveno Bohem, ani nebylo Ježíšem Kristem povýšeno na svátost, ale je vynálezem lidí.⁷⁴

Mezi hlavní předměty papežské kritiky encyklika předkládá omyly vzhledem k potomstvu, věrnosti a svátostnosti manželství. Odsuzuje používání prostředků proti plodnosti, i když to může u mnoha lidí vyvolat negativní postoje, nemůže souhlasit s nepřirozeným bráněním početí.⁷⁵ Jen ve zvláštních případech není hříšné dovolené užívání přirozené metody, když ze závažných důvodů nelze darování nového života.⁷⁶ Jednoznačně je nepřipustný umělý potrat, který je v rozporu s Božím přikázáním. Taktéž jsou odsuzovány všechny eugenické pokusy, sterilizace a vměšování se státu do manželského morálního řádu.⁷⁷ Kriticky se staví k mimomanželským vztahům a proti manželské nevěrnosti.⁷⁸ Je zde zmiňováno nebezpečí smíšených manželství, která se dotýkají víry katolického partnera

⁷¹ Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii* čl. 14, s. 19.

⁷² Srov. tamtéž, čl. 24, s. 25.

⁷³ Srov. tamtéž, čl. 42, s. 36.

⁷⁴ Srov. tamtéž, čl. 50, s. 40.

⁷⁵ Srov. tamtéž, čl. 57, s. 44.

⁷⁶ Srov. tamtéž, čl. 60, s. 46.

⁷⁷ Srov. tamtéž, čl. 62-71, s. 47-53.

⁷⁸ Srov. tamtéž, čl. 72-74, s. 53-54.

a výchovy katolických dětí.⁷⁹ Z důvodu, že docházelo k nárůstu manželských rozvodů, jsou odsuzovány jako projev novopohanství.⁸⁰ Podle radikálních stoupců rozluky je manželství čistě soukromá smlouva, a proto může být jako každá jiná smlouva rozloučeno bez jakékoliv příčiny.⁸¹ Církev zastává ve všech dobách stejnou nauku, že ze žádného důvodu není rozluka možná. Manželský svazek nemůže být rozloučen ani pro cizoložství, ani z jiných mnohem menších důvodů.⁸² Pro nejhorší případy je možno povolit neúplný rozvod. Rozvod od stolu, lože a spolubydlení, který však znamená, že manželský svazek zůstane neporušen. Neúplný rozvod byl vyjádřen i v kánonech církevního zákona. Musely být, ale stanoveny příčiny, podmínky a způsob takového rozvodu, aby bylo postaráno o výchovu dětí a blaho rodiny, aby se předešlo všem nevýhodným situacím pro manžela, děti i občanskou společnost.⁸³ Rozvod je pro manžely neštěstím, neboť u nich způsobuje nejistotu a strach z možné ztráty manželského partnera.⁸⁴ Zároveň je rozvod morálním problémem pro celou společnost, která jsou zde podpořena slovy papeže Lva XIII. z encykliky *Arcanum divinae sapientie*.

„Poněvadž ke zhoubě rodin a ke zničení moci státu nic tak nenapomáhá jako zkáza mravů, snadno pochopíme, že pro blaho rodin a států jsou velikým neštěstím rozluky, které vyvěrají z pokleslé mravnosti národů, a jak učí zkušenost, otvírají dokořán bránu ještě nemravnějším zvykům v životě rodinném i veřejném. Tato zla se ukáží ještě mnohem vážnějšími, uváží-li se, že nebude moci, která by dovedla možnost rozluky, jednou povolenou, udržeti v určitých nebo předem stanovených mezích. Neboť veliká je moc příkladu, ale ještě větší je moc vášně; příklad a vášně budou stálou pobídkou, aby touha po rozlukách, pořád dále se rozlévající, zachvacovala stále větší počet lidí, jako nemoc šířená nákazou, jako příval vod, který přetrhav hráze, se valí po polích a vše zaplavuje.“⁸⁵

⁷⁹ Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, čl. 85-86, s. 61-62.

⁸⁰ Srov. tamtéž, čl. 88, s. 63.

⁸¹ Srov. tamtéž, čl. 90, s. 64.

⁸² Srov. tamtéž, čl. 93, s. 66.

⁸³ Srov. tamtéž, čl. 94, s. 66-67.

⁸⁴ Srov. tamtéž, čl. 96, s. 68.

⁸⁵ Tamtéž, čl. 97, s. 68-69.

Třetí část encykliky nabízí pomoc k obnově manželského života (čl. 99-134). Důležité je šíření správných poznatků o manželství, poznání Božího zákona, nikoli zákona lidského, vymyšleného. Věřící se mají nechat vést církví, která je strážkyní a učitelkou veškeré pravdy ve věcech víry a mravů.⁸⁶ Nutná je také dobrá příprava na manželství, a to jak příprava vzdálená, tak i bezprostřední. Se vzdálenou přípravou by se mělo začít už v dětství.⁸⁷ K blízké přípravě na dobré manželství hlavně patří starostlivá volba manžela nebo manželky, vroucná modlitba o Boží pomoc a neopomenout při volbě manžela ani rad rodičů.⁸⁸ Závěr této třetí části vybízí ke spolupráci státu s církví v manželských záležitostech. Spolupráci státu a církve nevzejde státu nebezpečí na svrchovanosti ani právech. Jeho vážnost naopak vzroste, a jeho rozhodování a správa budou jen spravedlivá. Církvi přibude záštita a ochrana, které jsou ziskem pro obecné blaho věřících.⁸⁹

V závěru encykliky je přání papeže PIA XI., aby všichni lidé poznali katolické učení o manželství, a měli se na pozoru před hlasateli bludů v nauce o manželství.⁹⁰

1.9 Druhý vatikánský koncil

Druhý vatikánský koncil se konal v letech 1962 až 1965, a nauka o manželství je v jeho dokumentech zmiňována na více místech. Výrazným způsobem je nauka o manželství zakotvena v dogmatické konstituci *Lumen gentium* (1964), ale především se o důstojnosti manželství a rodiny, ale také o manželské nerozlučitelnosti hovoří v pastorální konstituci *Gaudium et spes*, č. 47-52 (1965).

Také tento koncil vyhlásil nerozlučitelnost manželství, a to i přes některé návrhy ve prospěch rozvodů v obtížných situacích. Pastorální konstituce *Gaudium et spes* o nerozlučitelnosti manželství uvádí:

⁸⁶ Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, čl. 108, s. 75-76.

⁸⁷ Srov. tamtéž, čl. 118, s. 82-83.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 84-85.

⁸⁹ Srov. tamtéž, čl. 129-132, s. 89-91.

⁹⁰ Srov. tamtéž, čl. 135, s. 93.

„A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný; tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle. Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky. Toto důvěrné sjednocení, jakožto vzájemné darování dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu.“⁹¹

Téma rozvodu se často vyskytovalo ve stanoviscích biskupů a teologických fakult adresovaných komisi pro přípravu Druhého vatikánského koncilu. Během koncilu vystoupil řecko-melchitský patriarchální vikář Elias Zoghby, a obhajoval praxi východní církve, která za určitých okolností rozvedenému partnerovi povoluje uzavřít druhé manželství. Ve své argumentaci se opíral o biblickou klauzuli cizoložství (Mt 5,32) a nauku Tridentského koncilu, který toto rozporuplné místo v Bibli vykládal v užším smyslu, vědomě však neodsuzoval zákonodárství odchylné od římské církve. Vzápětí se objevily ostré reakce římskokatolické strany. Arcibiskup Zoghby své tvrzení vysvětloval tím, že východní církve praktikovaly následný sňatek bez viny rozvedených již v 6. století, tedy dlouho před císařem Justiniánem, a mohly se odvolávat na svědectví církevních otců. O objektivní hodnocení této nelehké situace se pokusil profesor morální teologie Philippe Delhaye, který potvrdil, že latinská církev až do 12. století pojetí východní církve povolovala, ale také i sama praktikovala.⁹²

Dokumenty Druhého vatikánského koncilu uvádí tři přirozené důvody proti rozluce manželství. Dobro manželů, dobro jejich dětí, dobro společnosti a čtvrtý důvod je teologický a vyplývá ze svátostné povahy křesťanského manželství.⁹³

Rozvod odporuje dobru manželů, neboť muž a žena se nemohou druhému úplně darovat, když v srdci třeba i jednoho z nich se připouští možnost, že jejich

⁹¹ *Gaudium et spes*, (dále bude uváděno pod označením GS), in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Praha, Zvon, 1995, 1. vydání, přel. prac. skupina pod ved. Oto Mádra, ISBN 80-7113-089-3, GS čl. 48, s. 222-223.

⁹² Srov. DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 86-87.

⁹³ Srov. PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, s. 427-429.

společenství může být ukončeno rozvodem. Jen trvalé společenství zajišťuje vzájemnou pomoc, a to zejména v těžkých situacích. Jistota o nerozlučitelnosti manželství je motivem k udržování manželské lásky, která není slučitelná s časově omezenou věrností.

Rozvod manželství ubližuje dětem, které se stávají obětí zájmů nebo nálad svých rodičů. Ztráta vyplývající z rozvodu je pro dítě nenapravitelná, a jen velmi obtížně mohou nevlastní otec nebo matka nahradit genetické rodiče. To co děti opravdu potřebují, není rozluka, ale naopak stabilita manželství.

Stabilita rodiny je nezbytná pro dobro společnosti, protože stabilní rodina zajišťuje zdravou výchovu mladé generace. Úkolem státu není jen rozlučovat komplikovaná manželství, ale pomáhat manželstvím, která se ocitnou v krizi.

Čtvrtý důvod proti rozvodu je teologický, a vychází ze svátostného charakteru křesťanského manželství, a platí pouze pro křesťany. Ježíš zrušil možnost rozvodu, který připouštěl Mojžíš. Pavel sice připouští v 1 Kor 7,12-16 rozluku, ale jen u nekřesťanských manželství. Z toho vyplývá, že křesťanské manželství nemůže být nikdy rozloučeno. Právě manželství dvou křesťanů je přirovnáváno k jednotě Krista s církví.

Druhý vatikánský koncil nepřinesl v otázce rozvodů žádnou zásadní změnu, ale spíše obhajoval platnou tradici církve.

1.10 Učení církve po Druhém vatikánském koncilu

Druhý vatikánský koncil prohloubil učení církve o manželství a rodině na personální úrovni. Více byla dána přednost pozitivním hodnotám, a o manželských těžkostech a problémech se moc nehovořilo. Otázky týkající se rozvedených, kteří uzavřeli nový sňatek, nebyly koncilními otci projednávány, a ani koncilní dokumenty se o nich nezmiňují. Přesto se Druhý vatikánský koncil snažil hájit a podporovat posvátnou hodnotu manželského stavu, a učil, že rozvod útočí na

důstojnost manželství a rodiny.⁹⁴ Zároveň také koncil zdůrazňoval, že láska mezi manžely zůstává v příznivých i nepříznivých okolnostech věrná, a každé cizoložství nebo rozvod jsou jí cizí.⁹⁵

Některým státům, zejména USA, se tento církevní postoj zdál příliš přísný a nepřiměřený. Jejich argumentace se opírala o tvrzení, že k rozvedeným, kteří uzavřeli nový sňatek, je třeba přistupovat s ohledem na rozdílnost lidských osudů, a to i tehdy, když věřící mají pochybnosti o platnosti svého předcházejícího manželství, ale nemohou to dokázat v procesu o vyhlášení neplatnosti manželství.⁹⁶

Kongregace pro nauku víry v Římě 11. dubna 1973 rozeslala neveřejný „Dopis biskupům katolické církve“, ve kterém se zdůrazňovala nutnost držet se nauky církve o manželské nerozlučitelnosti. Dopis měl za cíl bránit nerozlučitelnost manželství před určitými liberálními proudy uvnitř církve. Velmi se diskutovalo o problému, jak zabezpečit výkon spravedlnosti u věřících, kteří jsou ve svědomí přesvědčeni o neplatnosti předcházejícího manželství, ale nemohou to dokázat na veřejnosti prostřednictvím nějakého svědectví. Takové a další problémy si vyžadovaly konkrétní řešení, aby duchovní pastýři věděli, jakou pastorační péči nabídnout rozvedeným a znovu sezdaným věřícím.⁹⁷

Na tyto a další problémy týkající se manželství předložil řadu možností, jak dále pastoračně působit v některých neregulérních situacích papež Jan Pavel II. ve své apoštolské exhortaci *Familiaris consortio*. Text této exhortace zcela jasně hovoří o tom, že církev je zřízená k tomu, aby vedla všechny lidi, a zejména pokřtěné ke spáse. Církev nemůže jen tak opustit ani ty, kdo vyhledali nový svazek, i když už byli s jedním partnerem spojeni svátostnou manželskou smlouvou.⁹⁸

⁹⁴ GS čl. 47, s. 222.

⁹⁵ GS čl. 49, s. 224.

⁹⁶ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriach, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, Trnava, Dobrá kniha, 2010, 1. vydání, ISBN 978-80-7141-698-2, s. 106.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 106-107.

⁹⁸ Srov. JAN PAVEL II., apoštolská exhortace *Familiaris consortio*, (dále bude uváděno pod označením FC), Praha, Zvon, 1992, přel. Brichtová, T., ISBN 80-7113-067-2, FC čl. 84, s. 91.

1.11 Apoštolská exhortace Familiaris consortio

Základní nauka papeže Jana Pavla II. o manželství a rodině je obsažena právě v apoštolské exhortaci⁹⁹ Familiaris consortio, s podtitulem O úkolech křesťanské rodiny v dnešním světě z 22. 11. 1981. Hned v úvodu apoštolské exhortace je zdůrazněno, že manželství a rodina patří k nejcennějším statkům lidstva, a církve si je toho vědoma.¹⁰⁰ Toto téma je rozvíjeno ve všech čtyřech částech tohoto dokumentu.

První část nazvaná „Rodina dnes - světlo a stíny“, seznamuje čtenáře se situací rodiny, v jaké se dnes nalézají. Mezi zneklidňující příznaky, které negativně působí na rodinu, patří nárůst počtu rozvodů a následné nové soužití i u věřících, trpění pouhého občanského sňatku, církevní sňatky bez živé víry, odmítání mravních norem pro uplatňování sexuality v manželství.¹⁰¹ Je nutné znovu si uvědomit důležitost mravních hodnot, pochopit konečný smysl a jeho základní hodnoty, má-li se člověk změnit.¹⁰²

Druhá část „Manželství a rodina v Božím plánu“ připomíná, že člověk je Božím obrazem, a Bůh ho z lásky povolal k životu a zároveň určil k lásce. Muž a žena se díky svátostnému charakteru manželství spojují nejhlubším způsobem a nerozlučně. Když se manželé navzájem jeden druhému darují, vydávají ze sebe novou skutečnost dítě, živý obraz své lásky.¹⁰³

Třetí část se jmenuje „Úkoly křesťanské rodiny“ mezi něž patří vytváření osobního společenství, služba životu, účast na vývoji společnosti, účast na životě a poslání církve.¹⁰⁴

Čtvrtá část nazvaná „Pastorace rodin“ se věnuje doprovázení křesťanské rodiny církví na její cestě. Článek 83 Familiaris consortio vypovídá o hlubokém soucítění

⁹⁹ Exhortace v překladu značí povzbuzení či vybídnutí.

¹⁰⁰ Srov. FC čl. 1, s. 7.

¹⁰¹ Srov. FC čl. 7, s. 13.

¹⁰² Srov. FC čl. 8, s. 14.

¹⁰³ Srov. FC čl. 11-14, s. 16-20.

¹⁰⁴ Srov. FC čl. 17, s. 23-24.

církve s věřícími, kteří se po mnoha pokusech zachránit své manželství rozhodli k rozvodu, jako posledního řešení. Věřící, kteří po rozvodu zůstávají sami a věrně plní své povinnosti, vydávají křesťanské svědectví druhým, a mohou bez překážek přistupovat ke svátostem. Článek 84 Familiaris consortio se věnuje problémům rozvedených, kteří uzavřeli nový sňatek. Těmto lidem církev nabízí uzdravující prostředky, ale zůstávají nadále z přijímání svátostí vyloučení.¹⁰⁵

Papež Jan Pavel II. si jistě uvědomoval, že počet rozvedených katolíků, kteří znovu uzavřeli manželství je velmi vysoký, a bude ještě stoupat, proto k tomuto problému uvedl:

„Spolu se synodou bych chtěl duchovní správce a celé společenství věřících důrazně vybídnout, aby rozvedeným pomáhali se starostlivou láskou tak, aby se necítili odloučení od církve. Vždyť jako pokřtění mohou, ba musí mít účast na jejím životě. Mají být vybízeni k tomu, aby naslouchali Božímu slovu, účastnili se oběti mše svaté, pravidelně se modlili, podporovali obec v jejích dílech bliženské lásky a v iniciativách bojujících za spravedlnost, vychovávali děti v křesťanské víře, zachovali si kajícího ducha a konali skutky pokání, a tak aby den ze dne na sebe svolávali Boží milost. Církev se má za ně modlit, dodávat jim odvahy, projevovat se jim jako milosrdná matka, a tak je udržovat ve víře a naději.“¹⁰⁶

Na apoštolskou exhortaci Familiaris consortio, zejména na její články 83 a 84 se budeme často obracet i v dalších částech diplomové práce, neboť se staly výchozím bodem dalších dokumentů i častých teologických diskuzí.

1.12 Kodex kanonického práva z roku 1983

Papež Jan XXIII., vyvolal veliké překvapení, když 25. ledna 1959 ohlásil úmysl svolat ekumenický koncil a revidovat dosavadní Kodex kanonického práva,

¹⁰⁵ Srov. BRAUNSTEINER, G., Milosrdenstvo a/alebo spravodlivosť?, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 53.

¹⁰⁶ FC čl. 84, s. 91.

který byl publikovaný v roce 1917. Druhý vatikánský koncil se konal v letech 1962-1965 a z jeho jednání vzešlo mnoho podnětů, které pak byly zapracovány do nového Kodexu kanonického práva publikovaného 25. ledna 1983 a první neděli adventní téhož roku nabyl účinnosti.¹⁰⁷

Kodex kanonického práva z roku 1983 na rozdíl od předcházejícího obsahuje formulace o rozvedených a znovu sezdaných věřících ve zcela jiném duchu. Kodex se také vyjadřuje k přijímání eucharistie těch, kteří tvrdošjně setrvávají ve zjevném těžkém hříchu.

„ K svatému přijímání se nepřipustí exkomunikovaní¹⁰⁸ a trestaní interdiktem¹⁰⁹ po uložení těchto trestů rozhodnutím nebo po jejich úředním zjištění; rovněž se nepřipustí ti, kdo tvrdošjně setrvávají ve zjevném těžkém hříchu. “¹¹⁰

V posledním bodě právě uvedené citace se jedná i o případ rozvedených a znovu sezdaných věřících, kteří nemohou přistupovat k přijímání eucharistie, a zároveň také nemohou vykonávat v církvi určité zodpovědné funkce, pokud tato situace trvá. Svátost smíření může být udělena jen těm, kdo litují, že porušili znamení smlouvy s Kristem a věrnosti k němu. Zavazují se, že budou žít v úplné zdrženlivosti, totiž, že se zdrží úkonů, které jsou vyhrazeny jen manželům.¹¹¹

V Codexu Iuris Canonici z roku 1983 jako nový důvod k anulaci manželství přistoupila psychicky podmíněná nezpůsobilost k nerozlučnému manželství nebo i k manželské věrnosti. Je-li tedy možno prokázat, že manželský partner ze závažných psychických důvodů nebyl dostatečně zralý k tomu, aby mohl převzít

¹⁰⁷ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Praha-Kostelní Vydří, Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2006, 1. vydání, ISBN 80-85929-83-X (Krystal OP), ISBN 80-7195-065-3 (Karmelitánské nakladatelství), s. 5.

¹⁰⁸ „Exkomunikace je odloučení věřícího od církevního společenství, zejména od svátostného života církve, dokud se nenapraví. Ve starší české terminologii se používalo také výrazu klatba. V žádném případě nešlo a nejde o vyloučení z církve.“: TRETERA, J. R., *Konfesní právo a církevní právo*, Praha, Jan Krigl, nakladatelství, výroba a expedice tiskovin, 1. vydání, 1997, ISBN 80-902045-2-X, s. 278.

¹⁰⁹ „Interdikt je podobný jako exkomunikace, ale vcelku mírnější trest, omezující delikventa pouze v některých z uvedených oblastí, a to v udílení svátostí a svátostin a v přijímání svátostí. Nezahrnuje nikdy zákaz výkonu úřadů a služeb.“: TRETERA, J. R., *Konfesní právo a církevní právo*, s. 278.

¹¹⁰ Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25. 1. 1983), Kodex kanonického práva, (dále bude uváděno pod označením CIC), Praha, Zvon, 1994, dotisk 1. vydání, přel. Zedníček, M., ISBN 80-7113-082-6, CIC, kán. 915, s. 415.

¹¹¹ Srov. FC čl. 84, s. 92.

závazky podstatné pro manželství, pak je takové manželství od počátku neplatné.¹¹² O konkrétních možnostech rozloučení platného manželství budeme více hovořit v další kapitole.

1.13 Další církevní dokumenty týkající se rozvedených

Biskupové Hornorýnské církevní provincie v Německu vydali 10. července 1993 společný Pastýřský list o pastoraci rozvedených a znovu sezdaných věřících. Jejich úkolem bylo sjednocení pastorační praxe v této oblasti na území svých diecézí. V listě je zdůrazněna Ježíšova nauka ohledně manželské nerozlučitelnosti a tudíž není možné rozvedeným, kteří uzavřeli nový civilní sňatek všeobecně umožnit přistupovat ke svátostem. Biskupové však připustili možnost, že by takoví věřící v určitých případech mohli přistoupit k eucharistii a to za podmínky, že by po rozhovoru s knězem pověřeného biskupem, se ve svém svědomí utvrdili, že si to mohou dovolit. Tato iniciativa třech německých biskupů¹¹³ vyvolala kladný ohlas v mnoha zemích, ale na druhé straně se někteří kardinálové a biskupové obrátili na Kongregaci pro nauku víry do Říma se žádostí, aby se k této situaci vyjádřila. Někteří teologové byli ještě více radikální a zastávali mínění, aby mohli po určité době pokání, rozvedení a znovu sezdaní přistupovat k svátostem. Jiní teologové argumentovali v tom smyslu, že kněz má rozhodnout komu povolí přistupovat k svatému přijímání a komu ne. Byli i takoví teologové, kteří prosazovali, aby sami rozvedení a znovu sezdaní rozhodovali, zda budou přistupovat k eucharistii či ne.¹¹⁴

Kongregace pro nauku víry v Římě k tomuto tématu vydala 14. září 1994 Dopis biskupům katolické církve o přijímání eucharistie rozvedených a znovu

¹¹² DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, s. 89.

¹¹³ Byli to freiburský arcibiskup Mons. Oskar Seier (Freiburg im Breisgau), mohučský biskup Mons. Karl Lehmann (Meinz) a rottenbursko-stuttgartský biskup Mons. Walter Kasper (Rottenburg-Stuttgart).

¹¹⁴ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 108-109.

sezdaných.¹¹⁵ Prefekt Kongregace pro nauku víry Joseph Ratzinger v něm odpovídá třem rýnským biskupům v deseti bodech:¹¹⁶

1. Rok rodiny je vhodná příležitost na odhalení svědectví lásky a péče církve o rodinu.

2. Zvláštní pozornost věnovat věřícím, kteří se nacházejí v neregulérních manželských situacích. Pastýři se mají takových lidí ujímat s láskou, povzbuzovat je, aby důvěřovali v Boží milosrdenství, moudře a úctou jim ukazovat konkrétní cesty obrácení a účasti na životě církevního společenství.¹¹⁷

3. Pravé porozumění a skutečné milosrdenství nejsou nikdy odděleny od pravdy,¹¹⁸ proto mají pastýři povinnost připomínat těmto věřícím učení církve o přijímání eucharistie. List shrnuje snažení v různých oblastech, jak najít pro takové věřící, kteří by se cítili ve svědomí oprávnění k tomu přistupovat k eucharistii, konkrétní řešení. Takovými věřícími jsou například ti, kteří byli neprávem opuštěni, i když se upřímně snažili předcházející manželství zachránit nebo ti, kteří by byli přesvědčeni o neplatnosti svého předcházejícího manželství, ale nemohli to navenek prokázat, nebo ti, kteří by už urazili dlouhou cestu uvědomění si viny a pokání nebo také, věřící, kteří se z vážných morálních důvodů nemohli rozejít. Někde se navrhovalo, aby rozvedení, kteří uzavřeli nový sňatek, museli promluvit s knězem, aby jejich situace byla prověřena.

4. Kongregace má povinnost připomínat učení a praxi církve o manželské nerozlučitelnosti. Církev podle Ježíšových slov (srov. Mk 10, 11-12) trvá na tom, že nemůže uznat nový sňatek za platný, pokud bylo platné předcházející manželství. Pokud rozvedení uzavřou nový civilní sňatek, ocitají se v situaci objektivně

¹¹⁵ Dopis biskupům katolické církve o přijímání eucharistie rozvedených a znovu sezdaných věřících byl vydaný 14. 9. 1994, uveřejněný 14. 10. 1994; J. Ratzinger (prefekt Kongregace pro nauku víry), A. Bovone (titulární arcibiskup z Césareje, sekretář).

¹¹⁶ Srov. RATZINGER, J., *O svatém přijímání věřících, kteří se rozvedli ... a uzavřeli nový sňatek*. Dostupné z World Wide Web: <<http://cpr.apha.cz/o-svatem-prijimani-vericich-kteri-se-rozvedli/>>.

Srov. BRAUNSTEINER, G., *Milosrdenstvo a/alebo spravodlivost?*, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 58-60.

¹¹⁷ Srov. FC čl. 79-84, s. 87-92.

¹¹⁸ Srov. PAVEL VI., encyklika *Humanae vitae*, Praha, Vyšehrad, 1969, 1. vydání, ISBN neuvedeno, čl. 29. s. 32.

odporující Božímu zákonu. A pokud tato situace trvá, nemohou přistupovat k přijímání eucharistie.¹¹⁹ Tato norma nemá charakter trestu, ani diskriminace rozvedených, kteří uzavřeli nový sňatek, ale je vyjádřením situace znemožňující přístup k přijímání eucharistie.

„Nemohou být k němu připuštěni, protože jejich životní stav a jejich životní poměry jsou v objektivním rozporu se smlouvou lásky mezi Kristem a církví, kterou viditelně zjevuje a zpřítomňuje eucharistie. Mimoto je ještě jiný zvláštní, pastorační důvod: kdyby byli tito lidé připuštěni k eucharistii, uváděli by se věřící v omyl a zmatek ohledně učení církve o nerozlučitelnosti manželství.“¹²⁰

Věřícím žijícím v podobné manželské situaci se otvírá přístup k eucharistii, pokud prostřednictvím svátostného rozhřešení, které je možno udělit těm, kdo litují, že porušili znamení smlouvy s Kristem a chtějí žít tak, že to nebude v rozporu s nerozlučitelností manželství. V takovém případě lze k přijímání eucharistie přistupovat, stále ale zůstává v platnosti povinnost, nedávat ostatním věřícím pohoršení.¹²¹

5. Podle apoštolské exhortace *Familiaris consortio* jsou pastýři povinni z lásky k pravdě dobře rozlišovat různé situace; povzbuzovat rozvedené, kteří uzavřeli nový sňatek k účasti na životě církve, ale zároveň na základě Písma svatého nepřipouštět k přijímání eucharistie věřící, kteří po rozvodu uzavřeli nový sňatek, ačkoli pro to uvádí různé důvody. Exhortace ukazuje jasně, že není možná modifikace praxe ve smyslu různých situací.

6. Věřící, kteří žijí jakoby v manželství s osobou, která není jejich zákonným manželským partnerem, nesmějí přijímat eucharistii. Kdyby to pokládali za možné, mají je duchovní pastýři napomenout, a to pro jejich duchovní dobro a také dobro církve. Také je s vážnou povinností upozornit, že takové rozhodnutí svědomí je zcela

¹¹⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, (dále bude uváděno pod označením KKC), z francouzštiny (Catéchisme de l'Église catholique), přel. Koláček, J., Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2002, 2. vydání, 1. vydání v KN, ISBN 80-7192-473-3, KKC 1640, s. 414; KKC 1650, s. 417.

¹²⁰ FC čl. 84, s. 92.

¹²¹ Srov. FC čl. 84, s. 92.

v rozporu s naukou církve.¹²² To ale neznamená, že by církvi neležela na srdci situace těchto věřících, kteří nejsou z církevního společenství vyloučeni. Jsou pozváni k účasti na životě k účasti na životě církve, ale je jim třeba ujasnit, že se jejich církevní život nesmí redukovat pouze na otázku přístupu k přijímání eucharistie. Věřícím se musí pomáhat k hlubšímu pochopení hodnoty účasti na eucharistické oběti Kristově, duchovního přijímání, modlitby, rozjímání Božího slova, skutků lásky k bližnímu a spravedlnosti.¹²³

7. Kongregace pro nauku víry vyslovuje, že je nesprávné přesvědčení rozvedených, kteří uzavřeli nový sňatek, o tom, že smějí přistupovat k eucharistickému stolu, vychází z domněnky, že je osobnímu svědomí připisována moc rozhodovat v poslední instanci na základě vlastního přesvědčení trvání nebo netrvání sňatku předcházejícího a o platnosti svazku nového. Takové chápání je nepřijatelné.¹²⁴ Manželství totiž svou podstatou má veřejný charakter, protože je obrazem sjednocení mezi Kristem a církví, jako mezi ženichem a nevěstou, a tvoří základní jednotku společnosti.

8. Je pravda, že úsudek o splnění podmínek k přístupu k eucharistii, musí být učiněn správně formovaným svědomím. Platí také, že souhlas zakládající manželství není také soukromým rozhodnutím, neboť vytváří každého jedince i pro manželský pár specificky církevní a společenskou situaci. Úsudek svědomí o vlastní manželské situaci se netýká bezprostředně jen vztahu mezi člověkem a Bohem, jako by bylo možné vystačit si bez prostřednictví církve, která do svědomí zahrnuje též kanonické normy zavazující ve svědomí. Zanedbání tohoto aspektu by znamenalo faktické popírání manželství jako skutečnosti církve, to znamená svátosti.

9. Apoštolská exhortace *Familiaris consortio* vyzývá pastýře, aby dobře rozlišovali různé situace rozvedených, kteří uzavřeli nové manželství, také připomíná stav těch, kteří jsou subjektivně ve svědomí přesvědčeni, že dřívější

¹²² „Zpovědník, jako služebník církve, se při udělení svátosti věrně drží nauky učitelského úřadu církve a norem, stanovených příslušnými představenými.“: CIC, kán. 978, § 2., s. 439.

¹²³ Srov. FC čl. 84, s. 91-92.

¹²⁴ „I když dřívější manželství je neplatné nebo rozloučené z jakéhokoliv důvodu, nelze tím samým nové manželství uzavřít, dokud není s jistotou známa neplatnost nebo rozloučení předchozího manželství.“ CIC, kán. 1085, § 2., s. 483.

nenapravitelně rozbité manželství nebylo nikdy platné.¹²⁵ Kongregace pro nauku víry ujišťuje, že pravý duchovní užitek mají tito věřící z poslušnosti k rozhodnutí církve podle platné kanonické formy, která je určená katolíkům. Při přijímání svátosti eucharistie se nemůže společenství s Kristem, hlavou, nikdy oddělit od společenství s jeho údy, tedy jeho církví. Proto je svátost našeho sjednocení s Kristem, také svátostí jednoty církve. Tato jednota zahrnuje poslušnost k řádu církevního společenství, a také ji předpokládá, i když to může být někdy nelehké.

10. V posledním bodě je sdělováno, aby se všechno vykonávalo na přání Biskupské synody a papeže Jana Pavla II., se starostlivou láskou, což může posílit v lásce ke Kristu a církvi ty věřící, kteří se nacházejí v neregulární manželské situaci. Jenom tak budou schopní ocenit v plném rozsahu poselství křesťanského manželství a obstát ve víře. Kongregace pro nauku víry opakuje ještě jednou, že nejde o diskriminaci, ale o věrnost vůli Kristově, který nám zanechal a nově světil nerozlučitelnost manželství jako dar Stvořitele. Duchovní pastýři mají s nimi toto břemeno nést, aby postižení v těžkostech mohli poznat sladké jho a lehké břemeno Ježíšovo.¹²⁶ Pastorační pracovníci se mají tomuto cíli věnovat s láskou, a přistupovat s veškerou obětavostí.

Organizace spojených národů vyhlásila rok 1994 Mezinárodním rokem rodiny, papež Jan Pavel II. využil této příležitosti, a 2. února 1994 vydal k této příležitosti „Dopis rodinám“, ve kterém připomenul nezměněné katolické učení o nerozlučitelnosti manželského svazku mezi dvěma pokřtěnými.¹²⁷ Rodina je základem toho, co papež Pavel VI. označil jako „civilizaci lásky“, a tento výraz se stal součástí učení církve a užívá ho i papež Jan Pavel II. ve svém „Dopise rodinám“. „Civilizace lásky“ vyvolává radost, radost z příchodu člověka na svět, zároveň radost

¹²⁵ „Ve věcech, které se týkají veřejného prospěchu, mohou mít soudní doznání a prohlášení stran, která nejsou doznáním, sílu důkazu, kterou soudce musí hodnotit spolu s ostatními okolnostmi sporné věci, avšak nelze jim přiznat účinnost plného důkazu, pokud k nim nepřistoupí další důkazní prvky, které je plně potvrdí.“: CIC, kán. 1536, §2., s. 675.

„Nezískají-li se odjinud plné důkazy, použije soudce ke zhodnocení výpovědi stran podle kán. 1536, je-li to možné, svědků o věrohodnosti těchto stran, kromě jiných nepřímých důkazů a důkazních prvků.“: CIC, kán. 1679, s. 735.

¹²⁶ „Vždyť mé jho netlačí a břemeno netíží.“: Mt 11, 30.

¹²⁷ Srov. *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.*, Praha, sekretariát České biskupské konference, 1994.

manželů, že se stali rodiči. „Civilizace lásky“, ale také znamená „radost z pravdy“¹²⁸ Naproti ní, ale stojí civilizace, která je inspirovaná konzumní mentalitou, a tudíž není a nikdy nemůže být civilizací lásky. Papež Jan Pavel II. dále v „Dopise rodinám“ uvádí:

„Rodina má pro civilizaci lásky tak velký význam pro jedinečnou semknutost a sílu pout, která se v ní tvoří mezi osobami a generacemi. Přesto však zůstává zranitelná a lehce se ocitá v nebezpečích, která oslabují nebo přímo rozbíjejí její jednotu a pevnost. Následkem těchto nebezpečí je, že rodiny přestávají svědčit ve prospěch civilizace lásky, a mohou se dokonce stát její negací, jakýmsi svědectvím o opaku. Rozpadnuvší se rodina pak může posilovat určitou formu „anticivilizace“ a ničit projevy lásky v různých oblastech, což má nevyhnutelně dopad na celý život společnosti.“¹²⁹

Problémem rozvedených a znovu sezdaných se věnovala Papežská rada pro rodinu na svém plenárním shromáždění v lednu 1997 v Římě. Na shromáždění měl 24. ledna papež Jan Pavel II. promluvu, ve které shrnul hlavní zásady obsažené v článku 84. apoštolské exhortace Familiaris consortio. Papežská rada pro rodinu vydala z tohoto zasedání určité pastorační doporučení, které potvrdila 24. června 2000 v Římě i Papežská rada pro výklad legislativních textů. Důležité a konečné rozhodnutí zda podat, či nepodat svaté přijímání je záležitostí kněze, který je zodpovědný za své společenství věřících. Kněz také musí poskytnout přesné pokyny svým pomocníkům v pastorači, jáhnům, ale i dalším mimořádným udělovatelům svatého přijímání, aby věděli jak se zachovat v konkrétních situacích. Dispenzovat¹³⁰ udělovatele svatého přijímání od této zodpovědnosti, ani vydat pokyny, které by byly s tímto v rozporu, nemůže žádná církevní autorita.

¹²⁸ „Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy.“: 1 Kor. 13,6.

¹²⁹ *Dopis rodinám papeže Jana Pavla II.*, s. 27.

¹³⁰ „Dispenz znamená zbavení vázanosti zákonem ryze církevním ve zvláštním případě a ze spravedlivého a rozumného důvodu, zejm. když je to vhodné pro duchovní prospěch věřícího/věřících/. Jde o individuální výjimku ze zákona poskytnutou nositelem veřejné církevní moci.“: HRDINA, A., *Kanonické právo*, Praha, EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002, ISBN 80-84432-26-2, s. 120.

Ve své encyklice *Ecclesia de Eucharistia* ze 17. dubna 2003 papež Jan Pavel II. také napomíná kněze¹³¹, aby nepodávali eucharistii rozvedeným a znovu sezdaným věřícím lehkovážně.¹³²

1.14 Pohled papeže Benedikta XVI. na rozvody manželů

Papež Benedikt XVI. se tématu nemožnosti přijímat eucharistii rozvedenými a znovu sezdanými věnoval, už když zastával funkci prefekta Kongregace pro nauku víry. Uvědomuje si, že tento problém je velmi složitý, a proto se ještě musí prohloubit jeho studium. K tomuto tématu se vrátil ve své posynodální apoštolské exhortaci *Sacramentum caritatis* z 22. února 2007, zejména se o tomto ožehavém problému hovoří v článku 29, kde se mimo jiné uvádí:

„Biskupská synoda potvrdila církevní praxi založenou na Písmu svatém (Mk 10,2-12), aby nebyli připuštěni ke svátostem rozvedení, kteří vstoupili do nového manželského svazku. Jejich stav a životní situace stojí objektivně v protikladu k onomu spojení lásky mezi Kristem a církví, jehož výrazem a uskutečněním eucharistie je. Rozvedení žijící v novém manželství však navzdory své situaci i nadále patří do církve, která jim věnuje zvláštní pozornost a touží, aby nakolik je to možné, žili křesťanským způsobem života, účastnili se mše svaté, i když bez svatého přijímání, naslouchali Božímu slovu, adorovali eucharistii, modlili se, účastnili se života obce, vedli důvěrný dialog s knězem nebo učitelem duchovního života, věnovali se žití křesťanské lásky, skutkům pokání a vynakládali úsilí při výchově svých dětí.“¹³³

¹³¹ Srov. JAN PAVEL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, Praha, Karmelitánské nakladatelství, 2003, 1. vydání, přel. Kolářek, J., ISBN 80-7192-849-6, čl. 37, s. 34.

¹³² Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 110.

¹³³ BENEDIKT XVI., posynodální apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis*, Praha, Nakladatelství Paulínky, 2007, 1. vydání, přel. Kratochvíl, J., ISBN 978-80-86949-32-1, čl. 29, s. 35-37.

Papež Benedikt XVI. 5. dubna 2008 přijal ve Vatikánu účastníky mezinárodního kongresu, který pod názvem „Olej na zranění: Odpověď na rány po potratu a rozvodu“, organizoval Institut Jana Pavla II. pro studia manželství a rodiny. Ve svém projevu papež Benedikt XVI. uvedl, že ačkoliv je stanovisko církve k těmto dvěma jevům neměnné ani rozvod, a ani potrat se neslučují s učením církve, není možné osoby, které trpí následky těchto jevů odvrhnout a nevěnovat jim potřebnou péči. Pastorační péče o takové osoby by měla být olejem na jejich rány. Církev má povinnost se přiblížit k těmto osobám s láskou a taktem, s mateřskou starostlivostí a pozorností. Vždyť osoby postižené rozvodem nebo potratem nemohou žít zbytek života bez naděje na milosrdenství a odpuštění, neměly by kvůli nezájmu nás ostatních navždy ztratit důvěru v Boha.¹³⁴

¹³⁴ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 112.

2 Civilně rozvedení lidé v církvi

Druhá kapitola je věnována oblasti církevního práva, možnosti uplatnění rozvedených a znovu sezdaných v církvi, ale je zde zároveň vysvětleno církevní omezení pro tyto věřící.

2.1 Rozloučení platně uzavřeného církevního manželství

Církev hájí manželství jako nerozlučitelné a ukazuje tím jednu z jeho podstatných vlastností. Nerozlučitelnost manželství znamená, že mocí Božího zákona takový manželský svazek, pokud byl řádně uzavřen a dokonán tělesným úkonem, nemůže být rozvázán samotnými manžely ani jakoukoli vládní mocí, církevní nebo světskou. Existují však konkrétní situace, kdy církev může zrušit, nebo rozloučit platné manželství. Tyto situace vycházejí z božského práva a jsou upřesněny právem církevním. Jsou to tyto možnosti:

- nedokonané manželství;
- Pavlova výsada (*privilegium Paulinum*);
- *privilegium výběru manželky či manžela*;
- *privilegium zajetí (privilegium captivitatis)*;
- rozloučení manželství ve prospěch víry (*privilegium Petrinum*).¹³⁵

¹³⁵ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 171.

2.1.1 Nedokonané manželství (CIC, kán. 1142)

Dokonané a platné manželství je takové manželství, když manželé spolu uskutečnili lidským způsobem soulož, která je sama o sobě vhodná ke zplození dítěte, tedy akt, k němuž je svou povahou zaměřeno manželství, a jimiž se manželé stávají jedním tělem (CIC, kán. 1061). Takové manželství je absolutně nerozlučitelné. Nedokonané manželství mezi pokřtěnými, nebo mezi pokřtěnou a nepokřtěnou stranou může rozloučit ze spravedlivého důvodu Apoštolský stolec. Musí o to požádat oba dva manželé, nebo alespoň jeden z nich, a to i proti vůli druhého manželského partnera. Platné manželství mezi pokřtěnými se nazývá pouze platné, jestliže nebylo dokonáno tělesným spojením manželů (CIC, kán. 1061).¹³⁶ Otázka rozloučení manželství uzavřeného a nedokonaného prostřednictvím dispense papeže, se v historii klonila k různým teoriím právníků a teologů. Boloňská škola učila, že manželství před dokonáním nebylo dokonalé manželství, a proto nebylo pravou svátostí a mohlo být rozloučeno. Pařížská škola pěstovala tradici římskou, a v té se zdůrazňovalo, že i manželství nedokonané je skutečnou a naprosto nerozlučitelnou svátostí. Do praxe přešlo užívání papežské moci v této záležitosti ve čtrnáctém století za papeže Martina V.¹³⁷

2.1.2 Pavlova výsada (privilegium Paulinum – CIC, kán. 1143-1147. 1150)

Jako základ tohoto privilegia slouží text 1 Kor 7,10-15:

„Těm, kteří žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští. Ostatním pravím já, a ne už Pán: Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští. A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím

¹³⁶ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 172.

¹³⁷ Srov. ŠKURKA, E., *Manželské právo, Doplněk*, s. 116.

*mužem, jinak by vaše děti byly nečisté; jsou však přece svaté! Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící jsou v takových případech vázáni. Bůh nás povolal k pokoji.*¹³⁸

Jedná s o rozloučení manželství nesvátostného ve prospěch možnosti života z víry v novém manželství. Aby takové manželství mohlo být rozloučeno je nutné splnění následujících podmínek:

- manželství uzavřeli dvě nepokřtěné osoby;
- jedna osoba se nechá pokřtít, druhá osoba zůstává nepokřtěná;
- nepokřtěný partner odejde z manželství, a to bez spravedlivé příčiny;
- pokřtěný partner nesmí dát nepokřtěnému důvod k odchodu;
- nepokřtěný partner je dotazován, zda chce sám přijmout křest, nebo alespoň pokojně žít s pokřtěným partnerem „bez urážení Stvořitele“.

Dosavadní manželství je rozloučeno okamžikem uzavření nového manželství.¹³⁹

2.1.3 Privilegium výběru manžela či manželky (CIC, kán. 1148)

Toto privilegium vzniklo v 16. století v souvislosti s příchodem misií do zemí, kde byly rozšířeny polygamní vztahy. Privilegium dovoluje nepokřtěnému muži, který má více manželek, aby v případě přijetí křtu v katolické církvi, mohl uzavřít manželství s jednou z manželek. Přijme-li muž víru a křest, vztahuje se na něj právo vybrat si a ponechat jednu z manželek, a povinnost propustit ostatní manželky. První řešení spočívá v ponechání první manželky, a ostatní muž propustí. Druhá možnost nabízí muži právo výběru jedné z manželek, ale ostatní musí, rovněž propustit. To samé platí i v případě, když se bude jednat o ženu, která se dá pokřtít a má více

¹³⁸ Bible, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad, včetně deuterokanonických knih, překlad Starého zákona pod vedením prof. Th.Dr. Miloše Biče, překlad Nového zákona pod vedením Th.Dr. Josefa Součka a od r. 1972 prof. Th.Dr. Jindřicha Mánka, 8. vydání (první opravené), Praha, Česká biblická společnost, 2001, ISBN 80-85810-08-5.

¹³⁹ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 174-177.

mužů. Manželovou povinností je postarat se o propuštěné manželky a také zajistit výchovu dětí, i když to zde není výslovně zmiňováno.

Dosavadní manželství je rozloučeno okamžikem uzavření nového manželství.¹⁴⁰

2.1.4 Privilegium zajetí (privilegium captivitatis – CIC, kán. 1149)

Toto privilegium se objevilo v 16. století, kdy docházelo k násilné deportaci černochů z Afriky do Ameriky, kde pracovali jako otroci. Své manželky museli často zanechat v Africe, a když se v Americe rozhodli přijmout křest, vyvstal problém. Podmínky, aby toto privilegium mohlo být uplatněno, jsou následující:

- manželství bylo uzavřeno mezi dvěma nepokřtěnými stranami;
- po nějaké době jedna strana (muž nebo žena) přijme křest v katolické církvi;
- po přijetí křtu se nemůže katolická strana vrátit ke svému manželskému partnerovi, z důvodu pronásledování nebo zajetí;
- není podstatné, zda druhá strana přijala, nebo nepřijala křest, rozhodující je to, zda po přijetí křtu nedošlo k sexuálnímu úkonu (manželství není jako svátostné dokonáno), protože v takovém případě nelze manželství rozloučit na základu CIC, kán. 1149.

Jsou-li splněny tyto podmínky, je povoleno nové manželství, ve kterém pokřtěná osoba může žít podle své víry. Dosavadní manželství je rozloučeno okamžikem uzavření nového manželství.¹⁴¹

¹⁴⁰ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 178-179.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 172.

2.1.5 Rozloučení manželství ve prospěch víry (privilegium Petrinum)

Toto privilegium není uvedeno v kodexu, ale hovoří se o něm v instrukci Kongregace pro nauku víry *Potestas Ecclesiae* (30. 4. 2001). Papež může (z moci klíčů) rozloučit ve prospěch víry manželství uzavřené stranami, z nichž alespoň jedna nebyla pokřtěná, jestliže toto manželství nebylo dokonané poté, co obě strany přijaly křest. Jedná se tedy o manželství, kdy v době jeho uzavírání, alespoň jedna ze stran nebyla pokřtěna a sňatek byl platně uzavřen. Rozloučení manželství je možné v těchto případech:

- manželství uzavřené mezi osobou nepokřtěnou a osobou pokřtěnou mimo katolickou církev do katolické církve nikdy nepřijatou;
- manželství mezi dvěma osobami nepokřtěnými, která nemohou být rozloučena z důvodu privilegií uvedených v kodexu kanonického práva;
- manželství uzavřené před katolickou církví na základě dispenze od překážky různosti náboženství.¹⁴²

Na rozloučení manželství není právní nárok, je-li však žádost řádně připravena je odpověď Apoštolského stolce kladná a manželství je zrušeno. Na základě žádosti se vede informační řízení na úrovni diecéze, v němž se musí prokázat požadované předpoklady pro udělení privilegia.¹⁴³ Základní podmínky jsou:

- alespoň jeden z partnerů nebyl v době sňatku pokřtěn;
- po eventuálním křtu nepokřtěné strany nebylo manželství dovršeno (možnost uplatnění církevní moci);
- v nově zamýšleném manželství i nesvátoštném je možnost křesťanského života a výchovy dětí;

¹⁴² NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 182-183.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 183.

- podstatný rozdíl oproti pavlovskému privilegiu, toto privilegium se uplatňuje i ve prospěch třetí osoby, která je katolík a chce žít v křesťanském manželství.¹⁴⁴

Pokud papež manželství rozváže, je manželství rozvázáno okamžikem účinnosti rozhodnutí, tj. bez ohledu na uzavření nebo neuzavření nového manželství.¹⁴⁵

2.2 Nerozlučitelnost manželství

Kanonické právo vztahuje trvalost a nerozlučitelnost manželského svazku na manželství mezi pokřtěnými, ale i na manželství mezi nepokřtěnými. Podle kanonického chápání muž a žena, ať jsou nebo nejsou pokřtěni, splní-li stanovené podmínky, uzavírají platné manželství. Musí být způsobilí uzavřít manželství, složit manželský slib a splnit formalities vyžadované v jejich zemi. Takto uzavřený manželský svazek v sobě zahrnuje práva i povinnosti, a trvá až do smrti jednoho z manželů. Manželé nemohou svým rozhodnutím tento svazek zrušit.¹⁴⁶

2.2.1 Odloučení manželů za trvání manželství

Manželé při sňatku slibují, že vytrvají v životním společenství v dobrém i zlém, a jsou proto morálně i právně vázáni ke společnému životu.¹⁴⁷ V životě však mohou nastat situace, kdy je naplnění této povinnosti již morálně nemožné, anebo je dokonce spojeno s velkým nebezpečím. V Kodexu kanonického práva z roku 1983 se o odloučení za trvání manželství píše v kánonech 1151 až 1155.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 183.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 184.

¹⁴⁶ KAŠNÝ, J., *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei.*, České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005, 1. vydání, ISBN 80-7040-816-2, s. 30-31.

¹⁴⁷ „Manželé jsou povinni a oprávněni zachovávat manželské soužití, pokud je neomlouvá zákonný důvod.“: CIC, kán. 1151, s. 507.

¹⁴⁸ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 166.

Kodex kanonického práva uvádí dvě skupiny důvodů pro odloučení manželství: neodpuštěné cizoložství¹⁴⁹, nebo pokud druhý partner ohrožuje po stránce tělesné či duševní partnera nebo děti, nebo dělá společný život nesnesitelným.¹⁵⁰ V situaci, kdy církev vyhodnotí situaci jako nadále neudržitelnou, dovolí manželům jejich odloučení, ale samotné manželství trvá nadále, a když důvody k odloučení zaniknou, má být obnoveno. Toto odloučení manželů sice ruší práva a povinnosti manželů, ale neumožňuje manželům uzavřít nové manželství. Partner, který se neprovinil, může vždy manželské soužití obnovit, ale tímto úkonem se vzdává práva na odloučení.¹⁵¹ V praxi však často bývá společenství osob natolik rozvráceno, že návrat k původnímu manželskému soužití je v některých případech zcela vyloučený.¹⁵²

Diecézní biskup může v záležitosti odloučení manželů postupovat administrativním způsobem nebo se může obrátit na světský soud. Obvykle se však postupuje cestou administrativní.¹⁵³

2.2.2 Rozvedení, kteří neuzavřeli druhé manželství

V dnešní době se mnoho manželství, a to i církevně uzavřených rozpadá. Stále musíme mít na zřeteli, že jak rozpad manželství, tak okolnosti, které k tomu vedly, tak i situace ve které se osamělí manželé nacházejí, jsou bolestné. Je důležité těmto lidem nabídnout pomoc a pochopení, a ne odsuzování. Zvláště bolestná může být tato situace pro rozloučeného partnera, zvláště je-li nevinný. Takovým lidem se musí ještě více pomáhat, neboť život bez partnera a zachování věrnosti slovu danému před Bohem, je výrazem velké věrnosti, která se stává svědectvím před světem a církví.¹⁵⁴

Rozvedení věřící, i když nemají církevní povolení na rozvod, přesto však neuzavřeli nový sňatek, a nezůstávají tedy v těžkém hříchu, nesmí být vyloučeni

¹⁴⁹ Srov. CIC, kán. 1152, s. 507.

¹⁵⁰ Srov. CIC, kán. 1153, s. 507.

¹⁵¹ „Manžel, který se neprovinil, může chvályhodně opět přijmout druhého manžela k manželskému soužití. V tom případě se zřídka práva na odloučení.“ CIC, kán. 1155, s. 509.

¹⁵² Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 166-170.

¹⁵³ Srov. DUDA, J., *Katolické manželské právo*, Spiš, Spišská kapitula, 1996, ISBN 80-7142-041-7, s. 258.

¹⁵⁴ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 42.

z přijímání eucharistie. Vytváří plnou a úplnou jednotu s církví, a neuzavřou-li nové manželství, mohou přijímat eucharistii. Kodex kanonického práva z roku 1983 nikde neuvádí, že rozvedení, kteří neuzavřeli nové manželství, potřebují povolení od církevní autority na přijímání eucharistie, ale právě naopak mají být na své cestě eucharistií posilováni.¹⁵⁵

Papež Jan Pavel II. se ve své apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* o situaci přijímání eucharistie rozvedených, kteří neuzavřeli nový sňatek, vyjadřuje takto:

*„Podobný případ nastává u manžela, který se rozvedl, ale velmi dobře ví, že platné manželství je nerozlučitelné, a proto nevstupuje v žádný nový sňatek, nýbrž se snaží soustředit se výhradně na plnění svých rodinných povinností a na křesťanský život. Důsledkem toho je krásné svědectví věrnosti a křesťanské stálosti před světem a před církví. Tím potřebnější je, aby církev neúnavně projevovala takovým lidem lásku a prakticky jim pomáhala. Přitom nic nebrání tomu, aby byli připuštěni ke svátostem.“*¹⁵⁶

Věřící partner, který chce žít ve spojení s církví a pro klid svého svědomí má nastoupit cestu církevního úředního odloučení manželů.¹⁵⁷ Existují-li vážné důvody, které vedou k pochybnostem o platnosti rozpadlého manželství, je třeba na pomoc k pravdivému prošetření platnosti manželství použít církevních soudů. Ty mohou po prošetření a kladném vyřešení otevřít cestu i k novému manželství.¹⁵⁸

Dojde-li k rozpadu manželství, objevuje se otázka sekulárního rozvodu. Dříve převládal názor, že křesťan trvajícím na nerozlučitelnosti před Bohem, nemá s rozvodem souhlasit, ani ho iniciovat, pokud si nechce uzavřít cestu ke svátostem. Na druhé straně však není mnohokrát možné, některé důležité záležitosti (vyživovací povinnost, přístup k dětem a podíl na jejich výchově, vzájemný vztah manželů před státem atd.) řešit jinak než cestou rozvodu. Ze závažných důvodů je proto morálně

¹⁵⁵ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 122.

¹⁵⁶ FC čl. 83, s. 90-91.

¹⁵⁷ Srov. výše 2.2.1 *Odloučení manželů za trvání manželství*.

¹⁵⁸ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 42.

opodstatněné, aby věřící manžel s rozvodem souhlasil, nebo k němu dal dokonce podnět.¹⁵⁹

2.2.3 Rozvedení, kteří uzavřeli nové manželství

Bohužel, dnešní zkušenost ukazuje, že většina rozvedených navazuje nový vztah a vstupuje do nového, ale již ne do katolického manželství. Tuto situaci lze do jisté míry chápat a v žádném případě neznamená vyloučení z církve. Neměla by také znamenat ukončení péče o takto žijící lidi, ale naopak je potřeba nadále je zvat k podílu na životě církve. Nelze však zamlčovat, že tato situace je v objektivním rozporu s povahou manželství, a to především svátostného manželství, které znázorňuje Kristovu věrnost k církvi.¹⁶⁰

Když nastane takový případ a rozvedení věřící vstoupí do nového civilního svazku, nemusí to být vždy z lehkomyšlnosti je potřeba zvážit všechny okolnosti. Mohou nastat případy, že takový krok učinili s bolestí, s duchovním utrpením, často z nevyhnutelnosti, nebo ve svém svědomí nabyli přesvědčení o neplatnosti svého předcházejícího manželství. V tomto posledním případě je potřeba napomoci k pravdivému prošetření této skutečnosti církevními soudy, zda opravdu byly splněny všechny podmínky pro platné uzavření svátostného manželství. Může se totiž zjistit, že manželství platně uzavřené nebylo, že nikdy manžely nebyli a tudíž mohou uzavřít manželství nové. Církevní soudy nerozvádějí, ani nerozvazují manželství, ale po vyšetřování a dokazování vyhláší neplatnost manželství. Cílem takového soudního procesu by mělo být nalezení a vyhlášení pravdy, nikoli zvažování, zda by nebylo výhodnější manželství dvou rozvedených věřících prohlásit za neplatné a vyřešit tím problém přistupování ke svátostem.¹⁶¹

¹⁵⁹ Srov. NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, s. 42.

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 43.

¹⁶¹ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 123.

Současnou kanonickou nauku katolické církve, která se vztahuje na rozvedené, kteří uzavřeli nový sňatek lze shrnout do těchto osmi bodů, které uvádí Miroslav Adam:¹⁶²

1. Rozvedení a znovu sezdání věřící se nacházejí v situaci, která je v protikladu k manželské nerozlučitelnosti.
2. Rozvedení a znovu sezdání věřící zůstávají členy církve, a mají zakoušet Kristovu lásku a mateřskou blízkost církve.
3. Rozvedení a znovu sezdání věřící, jelikož jsou pokřtění, jsou zváni k účasti na životě církve natolik, nakolik se to slučuje s jejich objektivní situací.
4. Rozvedení a znovu sezdání věřící z důvodu jejich objektivní situace, nemohou být připuštěni k přijímání eucharistie, a to ani z vlastní iniciativy.
5. Rozvedení a znovu sezdání věřící z důvodu jejich objektivní situace, nemohou v církvi vykonávat zodpovědné funkce (KKC, 1650).
6. Když se rozvedení a znovu sezdání věřící od sebe odloučí, nebo žijí jako bratr a sestra, mohou být připuštěni ke svátostem.
7. Když jsou rozvedení a znovu sezdání věřící subjektivně přesvědčeni o neplatnosti svého předcházejícího manželství, je potřeba k tomu vzít i na pomoc církevní soud.
8. Rozvedení a znovu sezdání věřící nesmí nikdy ztratit naději na dosažení spásy.

¹⁶² Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 124. Profesor Miroslav Konštanc Adam OP, prorektor a děkan Fakulty kanonického práva Angelica, v letech 2001-2009 byl prvním provinciálem Slovenské provincie dominikánů.

2.2.4 Kanonicko-právní omezení rozvedených a znovu sezdaných věřících

Manželství, které církevní soud vyhlásí za platně uzavřené, zůstává jako platné manželství před Bohem, a proto nový sňatek je v protikladu k Ježíšovu učení o nerozlučitelnosti manželství a brání rozvedeným a znovu sezdaným přistupovat k svátosti smíření a k přijímání eucharistie. Zároveň tito věřící nemohou být účastní některých církevních pověření. Rozvedení a znovu sezdaní věřící:¹⁶³

- nemůže být křestním ani biřmovacím kmotrem, protože podle kanonického práva musí vést život odpovídající víře a převzatému kmotrovství (CIC, kán. 874 § 1, 3° a 893 § 1);
- nemůže mu být svěřena liturgická služba (lektor, akolyta), (srov. CIC, kán. 230 a 910 § 2);
- nemůže mu být svěřeno vyučování náboženství a katechismu na všech školách (srov. CIC, kán. 759 a 805);
- nemůže být členem diecézní ani farní pastorační rady, protože zde musí být vybíráni věřící, kteří vynikají pevnou vírou, dobrými mravy a moudrostí (CIC, 512 § 3);
- nemůže předsedat veřejnému sdružení věřících (CIC, kán. 116, 316 § 1 a 317 § 1);
- nemůže mít účast na pastorační péči o farnost tam, kde diecézní biskup pro nedostatek kněží usoudí, že starostlivost o farnost svěří osobě, která není knězem (srov. CIC, kán. 517 § 2);
- nemůže být jmenován soudcem, kdyby konference biskupů povolila, že i laici se mohou být ustanoveni soudci (srov. CIC, kán. 1421);
- nemůže být jmenován samosoudcem (srov. CIC, kán. 1424);

¹⁶³ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 125.

- nemůže být jmenován ochráncem spravedlnosti ani obhájcem svazku (srov. CIC, kán. 1435).

Z důvodu pastorační moudrosti se nedoporučuje, aby rozvedení a znovu sezdaní byli manželskými svědky.

2.2.5 Teologické zdůvodnění kanonicko-právního omezení

Rozhodnutí církve nepřipustit rozvedené a znovu sezdané věřící ke svátostem může být zdůvodnitelné objektivní situací, ve které se nacházejí:¹⁶⁴

- stav, ve kterém se nacházejí, je v protikladu požadavku obrácení, který je součástí svátosti pokání, že totiž mají předsevzetí nečinit hřích, z kterého se zpovídají;
- jejich stav je v protikladu k nerozlučitelné smlouvě lásky mezi Ježíšem a církví, která je uskutečňována během slavení eucharistie.

I když je základní právo věřících přistupovat k přijímání eucharistie, je potřebné si uvědomit, že eucharistie je především darem. Papež Jan Pavel II. ve své apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* uvádí:

„Avšak církev potvrzuje svou praxi opírající se o Písmo svaté a nepřipouští k eucharistickému stolu věřící, kteří po rozvodu znovu uzavřeli sňatek. Nemohou být k němu připuštěni, protože jejich životní stav a jejich životní poměry jsou v objektivním rozporu se smlouvou lásky mezi Kristem a církví, kterou viditelně zjevuje a zpřítomňuje eucharistie.“¹⁶⁵

Svátost smíření otevírá cestu k svátosti eucharistie, a může být udělena jen těm, kdo litují, že porušili znamení smlouvy a věrnosti s Kristem, a zaváží se žít tak, aby to nebylo v rozporu s nerozlučitelností manželství. Konkrétně to znamená zanechání druhého civilního svazku a obnova prvního manželského svazku. Pokud to není

¹⁶⁴ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 126.

¹⁶⁵ FC čl. 84, s. 92.

z jakýchkoli příčin možné, a nemohou se rozejít, potom muž a žena mají povinnost vychovávat děti narozené z civilního manželství. Svě civilní manželství však musí změnit na přátelství, a žít ve vzájemné úctě a pomoci. Dále se zavážou žít v úplné zdrženlivosti, tedy úkonů, které jsou vyhrazeny manželům. Duchovní pastýři, ale i celé společenství věřících mají rozvedeným a znovu sezdaným pomáhat se starostlivou láskou tak, aby se necítili odloučení od církve. Církev se má za ně modlit, dodávat jim odvalu a sílu, ukázat se jim jako milosrdná matka, a tak je udržovat ve víře a naději.¹⁶⁶

2.2.6 Možnosti rozvedených a znovu sezdaných věřících

Rozvedené a znovusezdané i nadále církev pokládá za své děti. Rozhodnutí zabránit rozvedeným, kteří uzavřeli nové manželství, nemá být trestem. Eucharistie je přirozený prostředek posvěcování, a není však jedinou, výlučnou cestou. Kdyby tomu tak opravdu bylo, znamenalo by to, že Kristu připisujeme jediný způsob posvěcování. Kristus se však může dotýkat srdce člověka i jiným způsobem, který je odlišný od eucharistického přijímání. V apoštolské exhortaci *Familiaris consortio* papež Jan Pavel II. tuto starost rozvedené a znovu sezdané vyjádřil v několika bodech:¹⁶⁷

- rozvedeným je třeba pomáhat,
- nevyklučovat rozvedené ze společenství církve,
- rozvedení mohou poslouchat Boží slovo,
- účastnit se oběti mše svaté,
- vytrvale se modlit,
- podporovat skutky bliženecké lásky,
- podporovat spravedlnost v církevním společenství,
- vychovávat děti v křesťanské víře,

¹⁶⁶ Srov. ADAM, M., Kanonickoprávne postavenie veriacich, ktorí žijú v neregulárnych manželských zväzkoch, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, s. 126-127.

¹⁶⁷ Srov. FC čl. 84, s. 91.

- zachovat si kajícího ducha a konat skutky pokání
- a tak den co den na sebe svolávat Boží milost.

V posynodální apoštolské adhortaci *Reconciliatio et paenitentia* z 2. prosince 1984 papež Jan Pavel II. rozvedené a znovu sezdané povzbuzuje tímto způsobem:

„Důkazy mateřské dobroty podávané církví, pomoc poskytovaná náboženskou praxí rozdílnou od přijímání svátostí, upřímné usilování vytvořit si vztah k Bohu, účast při eucharistické oběti, časté opakování co možno dokonalých úkonů víry, naděje, lásky a lítosti budou moci připravit cestu k plnému usmíření v té době, kterou zná pouze Prozřetelnost, pro všechny, kteří nyní nesplňují ty objektivní podmínky, které žádá svátost pokání.“¹⁶⁸

Toto lze uskutečnit pouze tam, kde je věřícím jasné, že náboženský život věřících katolíků nespočívá jen v přijímání svátostí, a ani účast na životě církevního společenství nemůže být zredukován jen na přijímání eucharistie.

2.3 Duchovní cesta pro katolíky žijící v nesvátostrném manželství

Církev zná realitu a těžkosti současného života manželů a rodin, a je připravena manželům všemožně pomáhat. Nemůže se však zřeknout učení Ježíše Krista o nerozlučitelnosti manželství, ale zároveň nabízí spiritualitu pokání, která je někdy redukována vyznání hříchů ve svátosti smíření, bez hlubšího prožívání kajícího.

2.3.1 Církev nikoho neodvrhuje

Průběh kajícího procesu se v dějinách církve vyvíjel. V křesťanském středověku byl hříšník liturgickým obřadem přiřazen k ostatním hříšníkům. Tento

¹⁶⁸ JAN PAVEL II., *Reconciliatio et paenitentia*, Praha, Zvon, 1996, 1. vydání, přel. Martínková, D., ISBN 80-7113-158-X, čl. 34, s. 86.

obřad neměl v úmyslu hříšníka pokořit, ale jednalo se o „duchovní oddělení“ od plného společenství církve. Vyloučením z církve začal kající proces, ve kterém musel hříšník splnit těžké podmínky, aby dosáhl odpuštění. Už připuštění k pokání bylo skutkem milosti, které ale ještě nebylo odpuštěním, ale pouze otevřením cesty k němu. Obřad obsahoval vkládání rukou biskupa na hříšníka, a musel přijmout přesně určený hříšníkům skutek. Církevní obec pak během pokání podporovala kajícího svými modlitbami.¹⁶⁹

Jako každá situace hříchu a nevěrnosti si vyžaduje vykročení na cestu pokání, tak je to i žádoucí u situace rozvedených a znovu sezdaných. Při pastoraci rozvedených, kteří uzavřeli nový sňatek a chtějí v něm i nadále pokračovat se objevuje překážka, která bolestně doléhá na tyto lidi. A totiž, že církev stále trvá na tom, že stav, ve kterém se nacházejí, je v protikladu požadavku obrácení, který je součástí svátosti pokání.¹⁷⁰

Kající cesta není nějaký okrajový problém, ale je to cesta spásy, cesta vnitřního osvobození. Církev přece těmto lidem neříká, jste vyloučeni z církevního společenství, ale naopak v tom, že jste tuto cestu přijali, znamená, že pokračujete v prožívání všeho ostatního jako ostatní křesťané. Z této cesty nápravy vyrůstá i vaše cesta vnitřní, podobně jako u marnotratného syna, který se vrací do otcovského domu. Náprava je cesta, a zároveň je to i služba druhým křesťanům. Církev požaduje od rozvedených a znovu sezdaných osobní cestu kajícího, to znamená eucharistický půst, což někdy může u těchto lidí vyvolat bezradnost. Proto je důležité pastorační působení, které jde více do hloubky, a vytváří tak srozumitelnější vztah církve a lidí znovu sezdaných. Je ale dobré mít stále na paměti, že žádná naše kajícího nemůže úplně napravit zlo hříchu. To může učinit díky svůj kříž, s kterým se spojují zásluhy všech svatých a všechny oběti za záchranu světa jedině Ježíš Kristus.¹⁷¹

¹⁶⁹ Srov. SCHMAUS, M., *Sviatosti*, s. 293-294.

¹⁷⁰ Srov. CSONTOS, L., *Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve*, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve*, s. 159.

¹⁷¹ Srov. CSONTOS, L., *Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve*, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve*, s. 159.

2.3.2 Přijetí situace, ve které se nacházíme

Nerozlučitelnost manželství je dar, který dostala církev od Boha, aby ho opatrovala a spravovala. Situace, která nerespektuje nebo odmítá tuto konstruktivní hodnotu, je těžkým morálním prohřeškem, a toto je objektivně dané. Dospělý křesťan přece zná, jaký je nejlepší projekt předložený Bohem pro manželství. Nikdo si přece nemůže říci, že manželský rozvod není pro něho pádem, že se nic vážného nestalo. Do této situace se svou starostlivostí a péčí přichází i církev, která vychází z milosti křtu a z víry, která nebyla úplně popřena. Tito lidé se mohou a mají účastnit na životě a poslání církve, jak to dovoluje jejich situace. Je třeba jasně říci, že osoby, které jsou rozvedené a znovu sezdané nejsou vyloučené z církve, a jsou „údy“ církve jako ostatní věřící. Nejsou vyloučeni z milosti, která v církvi působí, a jsou zapojeni do křesťanského života. Je pravdou, že nejsou v „plném“ společenství církve, což znamená, že nemohou být připuštěni k svátostnému rozhřešení a k eucharistickému společenství ve svatém přijímání, dokud budou setrvávat v této situaci.¹⁷²

Pro spiritualitu kajícího je rozhodující přijetí své situace zranění a přijetí sebe samého se svými pocity smutku, bolesti a hněvu. Je to situace, která je podobná situaci přijetí smrti blízké osoby, kdy vzniká bolestivá rána. Klinický psycholog David G. Benner uvádí, že je důležité, aby se rána vytáhla na denní světlo a prožívala jakoby od počátku. Nejde o znovuprožívání určitých věcí, ale o prožívání bolesti novým, odlišným způsobem, než jaký byl v původní situaci. Tehdy dochází k osvobození.¹⁷³

¹⁷² Srov. CSONTOS, L., Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve, in: *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatosťnom manželstve*, s. 161.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 162.

3 Rozvod z psychologického a sociologického hlediska

V této kapitole je pojednáváno o důsledcích, které způsobuje rozvod a působí jak na rozloučené manželské partnery, tak na osoby kolem nich, hlavně však na jejich děti. Závěr kapitoly nabízí statistická fakta o rozvodech.

3.1 Co je důležité vědět o rozvodu

Ve své práci uvádím poznatky autorů Tomáše Nováka a Bohumily Průchové, které jsou potvrzené praxí.¹⁷⁴

- Rozvod je vážná věc. Jeho vliv na psychiku je podobný jako úmrtí někoho blízkého. Lze taktéž očekávat i zhoršení zdraví člověka.
- Rozvod má dopad nejen na samotné rozvádějící se, ale i na osoby kolem.
- Rozvod je pro účastníky i pro společnost ztráta.
- Rozhodování se k rozvodu je dlouhodobý a složitý proces, který neprobíhá u obou stejně rychle.
- Muži jsou na příznaky hrozícího rozvodu méně citliví než ženy.
- V průběhu rozvodového řízení je možné vše, i to co bychom od partnera neočekávali.
- Téměř u poloviny rozvodů s odstupem času si člověk řekne, že kdyby tenkrát věděl, co ví dnes, tuto krizi by určitě zvládl a nemusel by se rozvádět.

¹⁷⁴ Srov. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B., *Předrozvodové a rozvodové poradenství*, Praha, Grada Publishing, 2007, 1. vydání, ISBN 978-80-247-1449-3, s. 9

- Zodpovědný člověk dříve než se rozhodne pro rozvod, měl by si položit alespoň otázky: „Jak to bude s dětmi? Kde a za kolik budu bydlet? Uživím se? Co asi získám a co ztratím? Nebudu na tom nakonec hůře než před rozvodem?“
- Rozvod se přežít dá, ale většinou je to hodně těžké.

3.2 Rozvod vše nevyřeší

Rozvod je někdy prezentován, jako něco pozitivního, žádoucího, co slouží dokonce k obohacení života. Naproti tomu stojí seriózní výzkumy a osobní svědectví mnoha rozvádějících a rozvedených, kteří si tímto prošli, a jejich názor je zcela opačný. Rozpad manželství, ve kterém jsou i děti, je ztrátou pro všechny, je spojen také se strádáním.¹⁷⁵

Rozvést se znamená, jednak projít procesem právního rozvodu, který řeší způsob oddělení bydlení manželů, rozdělení majetku a výchovu dětí, a jednak procesem psychorozvodu. V průběhu psychorozvodu se člověk vyrovnává vnitřně ve své psychice s rozpadem manželství a důsledky, které z toho vyplývají.¹⁷⁶

3.3 Psychorozvod

Psycho-sociální rozvod zkráceně (psychorozvod). „Rozumíme jím sled procesů a úkolů, jejichž smyslem je vyrovnat se s rozpadem manželství tak, aby se minimalizovaly rozvodové ztráty i strádání a utvářely předpoklady k uspokojivému žití po rozvodu.“¹⁷⁷

¹⁷⁵ Srov. PLAŇAVA, I., *Jak se (ne)rozvádět*, Praha, Grada Publishing, 1994, 1. vydání, ISBN 80-7169-129-1, s. 37

¹⁷⁶ Srov. POUPĚTOVÁ, Š., *Netrapte se po rozvodu*, Praha, Grada Publishing, 2009, 1. vydání, ISBN 978-80-247-2046-3, s. 15-16.

¹⁷⁷ PLAŇAVA, I., *Jak se (ne)rozvádět*, s. 65.

Psychorozvod začíná ještě daleko dřív, než byla podána žádost o rozvod, a soudním rozvodem nekončí, ale pokračuje i nadále. Je nutné, aby procesem psychorozvodu oba partneři prošli, nebo alespoň jeho větší částí. Pokud se však proces psychorozvodu zastaví a není dokončen, hrozí komplikace právního rozvodu.¹⁷⁸

3.3.1 Fáze psychorozvodu

Vyrovňávání se s rozvodem může trvat u každého jednotlivce různě, v průměru se tato doba pohybuje od 2 do 4 let.¹⁷⁹ Psychorozvod je proces, a je tvořen jednotlivými fázemi. Klasifikací stádií a procesů vznikla již celá řada a liší se jen nepatrně. Např. Froiland a Hozmann (1977) popisují pět stádií:

1. popírání,
2. hněv,
3. vyjednávání,
4. deprese,
5. akceptace.¹⁸⁰

Ve své práci se přidržím rozdělení, které nabízí Doris Wolfová, která je známá německá psychoterapeutka a autorka řady publikací. Wolfová popisuje čtyři fáze psychorozvodu:

1. odmítání pravdy,
2. propuknutí emocí,
3. nová orientace,
4. nová životní koncepce.¹⁸¹

¹⁷⁸ Srov. POUPĚTOVÁ, Š., *Netrapte se po rozvodu*, s. 17.

¹⁷⁹ Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, Praha, IKAR, 1994, přel. Kantová, L., ISBN 80-85830-23-X, s. 12.

¹⁸⁰ Srov. KRATOCHVÍL, S., *Manželská terapie*, Praha, Portál, 2000, vydání třetí, 1. vydání v nakladatelství Portál, ISBN 80-7178-332-3, s. 201.

¹⁸¹ Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 8.

4.1.1.1. I. fáze: Odmítání pravdy

Je to fáze odkládání a popírání definitivního rozchodu. Opuštěná strana zvyšuje svou aktivitu, hledá možnosti, jak navázat s odcházejícím partnerem znovu kontakt. Žije v naději, že se partner určitě navrátí zpět. Tuto naději může brzy vystřídat zoufalství, popřípadě i vztek na partnera i na sebe. Přecházíme do další fáze.¹⁸²

4.1.1.2. II. fáze: Propuknutí emocí

Pro tuto fázi jsou charakteristické především emoce¹⁸³ a prudké výkyvy nálad. Člověk je zoufalý a nevidí před sebou žádnou možnost, že by mohl být někdy v budoucnu opět šťastný. Nejdříve obviňuje z rozbití manželství partnera, později sám sebe, že pro udržení vztahu mohl udělat více. Je to nejtěžší etapa, člověk se cítí podrážděný, zranitelný a bezmocný. Pokud své pocity nepotlačuje alkoholem, léky nebo jídlem, objeví se u něj negativní pocity a musí se s nimi vyrovnat. K hlavním emocím druhé fáze patří hněv, osamělost, úzkost, strach, pocit viny, smutek, zoufalství.¹⁸⁴

Hněv je touha po pomstě, která chce odčinit nespravedlnost. Je to vlastně odplata za spáchanou křivdu. Hněv také způsobuje rozrušení, které ovlivňuje i úsudek, jenž bývá hněvem zatemňován.¹⁸⁵ I když máme chuť vylít si vztek, praštit něčím, něco partnerovi říci, málokdy to vede ke skutečnému jednání. Skutečné akce, které jsou dělány v záchvatu hněvu, bývají vedeny spíše ke zklidnění situace. Prožívání hněvu je u mužů i žen odlišné. Ženy často svůj hněv potlačují, a jsou klidné a usměvavé i ve vypjatých situacích. Prožívání hněvu u mužů je spojené

¹⁸² Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 8-10.

¹⁸³ Pojem emoce je ztotožňován s pojmem cit a označuje se jím prožívání takových stavů, jako je radost, smutek, hněv, závist, lítost, strach atd. NAKONEČNÝ, M., *Lidské emoce*, Praha, Academia, 2000, 1. vydání, ISBN 80-200-0763-6, s. 8.

¹⁸⁴ WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 32-33.

¹⁸⁵ MAREK, A. M., *Psychologie*, Olomouc, Matice cyrilometodějská, 1992, ISBN neuvedeno, s. 308-309.

s otevřenou expresí. Exprese hněvu, může někdy znamenat bouchnutí do stolu, jindy potlačení nutkání, nebo kontrolu prožívání.¹⁸⁶

Osamělost je lidský pocit, který se může u člověka objevit náhle a náhodou, ale může také trvat v delších intervalech. Osamělost můžeme cítit, i když jsme sami, nebo jsme s partnerem, popřípadě někdy i ve větší společnosti. Rozdíl můžeme spatřovat mezi samotou a osamělostí. Samota znamená, že člověk je fyzicky sám, ale přitom je spokojený. Člověk osamělý zůstávat sám nechce, a touží po společnosti. Osamělost znamená ztrátu jednoho vztahu, a přizpůsobení se nové situaci. Překonávání pocitu osamělosti můžeme rozdělit do dvou fází. První fázi nelze doporučit těm, u kterých jsou pocity osamělosti a vnitřní prázdnoty tak veliké, že by situaci zhoršovaly a prohlubovaly. Druhá fáze nás má vést k tomu, abychom se zbavovali závislosti na druhých, a stačili si sami.¹⁸⁷

Úzkost a strach jsou nejčastěji studovanými, emocionálními projevy, jak ze strany psychologů, tak i filozofů. Rozdíl mezi úzkostí a strachem je dán tím, že úzkost nemá určitý předmět, to není obava z něčeho konkrétního. Na rozdíl od úzkosti strach je vždy obava z něčeho konkrétního, z konkrétní hrozby, např. ze ztráty partnera, z nemoci. Některými autory je úzkost zdůrazňována jako vztah k něčemu budoucímu, co se teprve má stát. Strach se spíše váže na něco přítomného, co se právě odehrává.¹⁸⁸

Strach i úzkost jsou pro člověka užitečné a přirozené emoce. Je dobré projít těmito emocemi během rozvodu, protože nám mohou pomoci stát se více samostatnými a aktivními, a mnohému se i přiučit.¹⁸⁹

Pocit viny je naučený pocit, na rozdíl např. od strachu, smutku, radosti, neboť už v dětství jsou nám vštěpovány morální normy chování. Jedinec ví, že je odpovědný za porušení určité hodnoty. Vina je často zaměňována s odpovědností. Zraňuje-li člověk svým jednáním druhého, je jeho odpovědnost si to uvědomit,

¹⁸⁶ Srov. STUHLÍKOVÁ, I., *Základy psychologie emocí*, Praha, Portál, 2002, 1. vydání, ISBN 80-7178-553-9, s. 144-145.

¹⁸⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Lidské emoce*, s. 240-242.

¹⁸⁹ Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 47.

a přestat zraňovat. Přijmout zodpovědnost znamená také, že i já nesu podíl na rozpadu manželství. Někteří lidé se bojí přijmout tento podíl viny, což může komplikovat hojivý proces po rozvodu. Součástí tohoto hojivého procesu je také upřímnost a pokora.¹⁹⁰

Smutek je zařazen mezi primární emoce, což znamená, že je člověku vrozený. Je stavem určité pasivity až rezignace, ve které se prolíná zoufalství s okamžiky vzdoru a dalších pocitů, které jsou určeny předmětem smutku. Lehčí formou smutku je zarmoucení, vyvolané ztrátou nějaké věci. Silnější formou je potom žal, který může vyvolat např. ztráta blízké, milované osoby. Člověk postižený ztrátou milované osoby, prožívá tuto ztrátu jako bezvýchodnou, a klade si otázku, zda se dala tato ztráta odvrátit.¹⁹¹

Zoufalství může mnohdy podporovat a zvyšovat činnost, i když ve chvílích rozvodu cítíme samotu a bezmoc. Dokonce může přijít pasivita, apatie a deprese. Je důležité uvědomit si, že tyto abstinenční příznaky jsou srovnatelné s příznaky po odnětí drogy. Před očima se nám objevuje bolest, protože nemůžeme dělat to, co jsme dříve dělali s partnerem. Rozvod nás, ale může donutit, abychom se rozpomněli na naše vlastní síly. Měli bychom se přestat litovat, své zoufalství překonat, a postavit na své vlastní nohy a dokázat se postarat sami o sebe.¹⁹²

4.1.1.3. III. fáze: Nová orientace

V této fázi člověk začíná brát svůj život znovu aktivně do rukou. Poznává, že život i po rozchodu s partnerem může jít dál. Otvírají se mu nové možnosti, aby mohl být znovu šťastný. Obnova vztahu je neodvratně pryč, a také ubývá pocitu hořkosti a odporu k minulému partnerovi. Člověk začíná navazovat kontakty s druhými lidmi, a uvědomuje si vlastní cenu.¹⁹³

¹⁹⁰ Srov. POUPĚTOVÁ, Š., *Netrapte se po rozvodu*, s. 103-106.

¹⁹¹ Srov. NAKONEČNÝ, M., *Lidské emoce*, s. 251-252.

¹⁹² Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 36-38.

¹⁹³ Srov. tamtéž, s. 11.

4.1.1.4. IV. fáze: Nová životní koncepce

V této fázi rozvod přestává být vnímán jako trest za selhání, a člověk poznává, že manželství v této podobě dále nemohlo fungovat. Začíná si více vážit svých vlastních sil, a má novou sílu rozvinout své schopnosti. Svobodně se může rozhodnout, zda chce navázat nový partnerský vztah, či nikoli. Důležité je navázání důvěry s ostatními lidmi.¹⁹⁴

3.4 Děti a rozvod

Rozhodnou-li se manželé pro rozvod, stojí před nimi celá řada rozhodnutí, z nichž ta nejdůležitější a nejbolestivější se týká dětí. Každé rozloučení je těžké, především tehdy, když nebude následovat shledání. To vědí rodiče stejně jako děti. Rozvodem ztrácejí děti jistotu a stálost, kterou jim rodina poskytovala. Další vývoj u dětí z rozvedených rodin bude těžší a náročnější, než u dětí z úplných nenarušených rodin.

3.4.1 Děti a rozvod rodičů

Řada domácích i zahraničních odborníků se shoduje na tom, že pro dítě je rozvod rodičů významným stresovým faktorem, a to dokonce před narozením dítěte. To uvádí i dětská psychiatricka MUDr. M. Ryšánková, která se zabývala vlivem rozvodu na dítě v různých věkových kategoriích. (Děti, rodiče a rozvody, *Psychologie dnes*, č. 7-8/2002).¹⁹⁵

Děti od prenatálního období do dvou let mohou reagovat na rozvod předčasným porodem, problémy se spánkem a přijímáním potravy, dokonce může nastat i vývojové opoždění. Kojenci rozvod ještě nechápu, ale citlivě reagují na emoční vyladění rodičů.

¹⁹⁴ Srov. WOLFOVÁ, D., *Když partner odchází...*, s. 11.

¹⁹⁵ Srov. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B., *Předrozvodové a rozvodové poradenství*, s. 53-55.

Děti ve věku tři až pět let sice ještě situaci, která je spojená s rozvodem plně nechápou, ale konflikty mezi rodiči, nebo nepřítomnost jednoho z rodičů jsou pro ně úzkostným prožitkem. Mají obavu z odloučení od osoby, která o ně pečuje. Děti mohou mít problémy s usínáním, můžeme u nich pozorovat chování, které odpovídá nižšímu věku.

U dětí ve věku kolem šesti let se násobí rozvodová zátěž s novými školními povinnostmi. Děti bývají nesoustředěné, náladové, a někdy se u nich vyskytují nepřiměřené výbuchy agrese. Možnost i větší náchylnosti k úrazům.

U dětí ve věku sedm až deset let většinou převažuje pocit ztráty, když je dítě srovnáváno s dětmi, které mají oba rodiče. Tato ztráta u nich vyvolává pocit smutku, agrese. Dítě provokuje a testuje své rodiče, kdo mu více dovolí.

Dítě ve věku jedenáct až třináct let už chápe co je rozvod, zná svoji hodnotu na „rozvodovém trhu“, často se to snaží využít: „Když mi to nekoupíš, nebudu za tebou chodit.“ Dítě může být i nadále agresivní, a jeho nezralost podporuje černobílé vidění světa.

Děti ve věku čtrnáct až šestnáct let jsou poznamenáni pubertální náladovostí a labilitou, a i bez rozvodu je těžké udržet určitou autoritu a respekt dítěte. Dítě se dozvídá informace, které by vědět ani nemělo. Hrozí u něj, že může řešit své pocity úzkosti, nejistoty, deprese a strachu z budoucnosti delikvencí, alkoholem, drogami nebo sexuální promiskuitou.

Děti ve věku sedmnáct až devatenáct let se nechtějí příliš zabývat problémy rodičů. Očekávají podporu od nich, ale sami je podporovat nechtějí. Roste riziko odchodů nebo útěků z domova, včetně předčasných sňatků.

U dospělých dětí rozvod vyvolává pocit ztráty a úzkosti. Nedostatek zkušeností s partnerským chováním, může narušit jejich vlastní partnerské vztahy.

3.4.2 Co dětem říci

Děti budou prožívat zmatek a přijdou i s otázkami, které by vás nenapadly. Je důležité během rozvodu zohlednit potřeby dětí. Zde je uvedeno několik doporučení:¹⁹⁶

- 1. Být čestný a upřímný.** Upřímně dětem vysvětlit, proč jste se rozhodli žít odloučeni, zdržet se obviňování a kritizování druhého partnera. Informace sdělovat přiměřeně k věku dítěte. Chovat se klidně a pochopit těžkou situaci, ve které se děti nacházejí.
- 2. Nepotlačovat reakce dětí.** Nechat děti, projevovat se, jak chtějí. Nepřenášet na ně svůj hněv, a nedělat z nich spojence proti partnerovi.
- 3. Udělat si na děti čas a mít s nimi trpělivost.** Na všechny otázky dětí odpovídat otevřeně, s upřímností a objektivně. Mít na paměti, že děti zpracují pouze část, co vyslechnou. Budou-li přicházet stále se stejnými dotazy, být k nim trpělivý.
- 4. Dávat dětem přesné informace.** Dávat dětem přesné a jasné informace, kdy co nastane (např. kde budou bydlet, kde budou chodit do školy). Čím více budou vědět, tím se sníží stres a úzkost, a ony rychleji přizpůsobí.
- 5. Být k dětem důvěryhodný.** Nelhat dětem, a nevzbuzovat u nich plané naděje, že se život rodiny nijak nezmění. Lži a polopravdy mohou otrást důvěrou dětí k vám.
- 6. Dát dětem pocit jistoty a nevázanosti.** Dát dětem spoluúčast na hledání a výběru bydlení pro druhého rodiče. Naopak není vhodná účast dítěte při stěhování jednoho z rodičů, ale měly by o tom vědět předem, aby to pro ně nebyl šok. Důležité je zajistit dětem vlastní soukromí, aby měly svůj vlastní prostor, neboť budou rády chodit tam, kde je jim hezky.

¹⁹⁶ Srov. EVERETT, C., EVERTTOVÁ, S. V., *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, Praha, Talpress, 2000, 1. vydání, přel. Baková, H., ISBN 80-7197-169-3, s. 62-64.

- 7. Dát dětem v životě nejvyšší prioritu.** Dát přednost potřebám dětí před svými vlastními potřebami. Zájmy dětí musí být na prvním místě.

3.4.3 Iniciátorem rozvodu bývají častěji ženy

Jak ženy chápou partnerství:

- Ženy mají ve vztahu k manželství jiná očekávání než muži, mají větší potřebu jeho vnitřního, vztahového naplnění než muži.
- Ženy cítí, že jsou manželstvím a rodičovstvím více zatíženy než muži, investují do něho více, a tudíž od něho i více očekávají.
- Ženy také mají větší jistotu, že jim po rozvodu zůstanou děti.

Rozvodem ženy řeší svou nespokojenost s manželským partnerem, protože nesplňuje jejich požadavky. Ženy nejsou ochotné se obětovat manželovi, a považují ho za zbytečného a přitěžujícího. Tento postoj žen bychom mohli charakterizovat jako „syndrom včelí královny“- ženy se vdají, mají děti a jsou ekonomicky soběstačné. Pokud není partnerství, zejména jeho citová a sexuální složka uspokojující, nemá jim muž příliš mnoho nabídnout. Ženská identita je sice ve značné míře určována vztahy k blízkým lidem, ale vztahy s partnerem jim mohou nahradit jejich děti. Ženám většinou zůstávají po rozvodu děti, zbavují se špatně fungujícího manžela, k němuž ztratily vztah. I když je role matky náročná, pouto k dětem je silnější. Ženy jsou k dětem citově vázány, a uvědomují si, že je děti potřebují.

3.5 Rozvody: základní fakta

Tyto základní fakta o rozvodech uvádí sociolog Prof. PhDr Ivo Možný.¹⁹⁷ Rozvod hrozí manželství zejména na jeho počátku a zejména v manželství mladých

¹⁹⁷ MOŽNÝ, I., *Česká společnost, Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha, Portál, 2002, 1. vydání, ISBN 80-7178-624-1, s. 44-47.

lidí. Ze sta vdaných žen ve věku 20-24 let se ročně rozvedou tři, ve věku 30-34 let se rozvedou jen dvě a ve věku 40-44 už jen něco víc než jedno.

Úroveň rozvodovosti je závislá na vzdělání manželů. Zatímco na sto sňatků, kde oba snoubenci mají vzdělání základní nebo střední bez maturity, připadne 78 rozvodů takových párů, u vysokoškolsky vzdělaných párů a s maturitou je to jen asi 37 rozvodů na sto sňatků.

Nikoli zanedbatelnou část tvoří rozvody opakované. Pro každého pátého rozvádějího muže i každou pátou rozvádějíci se ženu je to opakovaná zkušenost se sňatkem.

Navrhovatelkami rozvodů jsou častěji ženy: v roce 1999 podaly 68 procent návrhů. Nemůžeme z toho vyvozovat, že by ženy měly menší zájem na pevnosti manželství, ale spíše je to výrazem toho, že pokud manželství nefunguje má žena častěji zájem vztah ukončit.

Dvě třetiny rozvádějících se manželství jsou manželství s nezletilými dětmi. U zhruba 37 procent rozváděných párů v roce 2000 bylo jedno dítě, 24 procent mělo dvě děti a ve třech procentech rozvedených manželství byly v době rozvodu tři nezletilé děti.

Přibližně dvacet procent dětí žije v domácnosti s jedním z rodičů, a v pěti procentech nestojí v jejím čele matka. Když dospějí a odejdou z domu děti z neúplné rodiny, vzniká domácnost jednotlivce.

Míra rozvodovosti je závislá na velikosti obce. Vesnice pod pět set obyvatel mají v České republice 35 rozvodů na sto sňatků, ve městech je to 66,1 rozvodů na sto sňatků ve městech se dvaceti až padesáti tisíci obyvateli. Ve městech nad sto tisíc obyvatel se rozvádí jen 57,8 rozvodů na každých sto v témže roce uzavřených sňatků.

Česká republika patří k zemím s vyšší rozvodovostí. Mezi země s vyšší než čtyřicetiprocentní pravděpodobností patří ještě skandinávské země a Velká Británie. Výrazně nižší rozvodovost má Polsko, Itálie, Řecko a Bulharsko.

Závěr

Cílem této práce byla snaha podat ucelenější přehled tématu rozvedených a znovu civilně sezdaných katolických křesťanů a to z pohledu historie, kanonického práva, psychologie i sociologie.

Autor této práce dospěl k závěru, že je i nadále potřeba zlepšovat a prohlubovat pastorační práci rozvedených a civilně sezdaných. Zamýšlet se nad postoji církevního společenství k těmto lidem, kteří se nacházejí v obtížné situaci. Znovu si připomenout požadavky církevních dokumentů, zvláště apoštolské exhortace *Familiaris consortio*, které vybízí k laskavému přístupu k těmto lidem. Je nesmírně důležité rozlišovat situaci u jednotlivých osob, hlavně těch, kteří vyčerpali všechny možnosti zachránit první manželství, nebo byli nespravedlivě opuštěni manželským partnerem, anebo civilně uzavřeli sňatek, když bylo první manželství rozvráceno.

Církev požaduje od rozvedených a znovu sezdaných osobní cestu kajičnosti, to znamená mimo jiné i eucharistický půst, což může u těchto lidí vyvolat rozporuplné pocity. Rozhodnutí církve nemají rozvedení, kteří uzavřeli nový sňatek vnímat jako trest, vždyť Ježíš Kristus je v církvi přítomen nejen ve svátostných způsobách chleba a vína. Ježíš sám mluvil nejen o potřebě sytit se chlebem života (eucharistií), ale i o potřebě sytit se každým slovem, které vychází z Božích úst. V této souvislosti může být velmi výstižný text z evangelia podle sv. Matouše (srov. Mt 8,5-13), který vypráví o uzdravení sluhy pohanského setníka v Kafarnaum. Obraz setníka spojený s Kristovou mocí může představovat nekonečné možnosti, které má Bůh pro spásu. Bůh nabízí i další cesty, protože vidí člověka v jeho bolesti a smutku.

Důležité je pro spiritualitu kajičnosti těch, kteří žijí v nesvátostranném manželství, aby přijali svoji situaci zranění a přijali sebe samého se svými pocity smutku, bolesti a hněvu, když totiž člověk přijme svá zranění, umožní mu to vlastní uzdravení.

Církev má mít stále na paměti, že není majitelkou, nýbrž jen služebnicí, a že není dárce Boží milosti, nýbrž „pouze“ jejím rozdělovatelem. Vždyť nikdo z lidí nemůže rozhodnout, zda je nebo není pro tyto lidi uzavřeno Boží království. Bůh

není determinován církví a svátostmi. Jedině Bůh může posoudit, neboť jedině On vidí do srdce člověka. Závěr této práce ukončí slova papeže Benedikta XVI.:

„Těmto lidem má církev povinnost stát po boku s láskou a ohleduplností, s mateřskou starostlivostí a pozorností, aby hlásala milosrdnou přítomnost Boží v Ježíši Kristu. Je to on sám, jak učí Otcové, pravý milosrdný Samaritán, který se učinil našim bližním, který vlévá olej a víno do našich ran a dopravuje nás do hostince církve, v níž se o nás stará, svěřuje nás svým služebníkům a předem osobně platí za naše uzdravení. Ano, evangelium lásky a života je také vždy evangeliem milosrdenství, které se obrací ke konkrétnímu člověku a hříšníku, kterým jsme my sami, aby jej znovu pozvedl z jakéhokoli pádu a zotavil jej z jakéhokoli zranění.“¹⁹⁸

¹⁹⁸ BENEDIKT XVI., *Myšlenky o rodině, Výbor z textů papeže Benedikta XVI.*, uspořádal Lucio Coco, Praha, nakladatelství Paulínky, 2010, 1. vydání, přel. Vopřada, D., ISBN 978-80-86949-80-2, s. 106.

Anotace

Příjmení a jméno: PLACHKÝ, Petr

Instituce: Katedra systematické teologie CMTF UP v Olomouci

Název diplomové práce: *Morální aspekty rozvedených a znovu sezdaných katolických křesťanů*

Vedoucí: Mgr. Milan Mičo, Th.D.

Počet stran: 78

Počet titulů bibliografie: 49

Klíčová slova: odpuštění

eucharistie

rozvod

manželství

pokání

život v církvi

nerozlučitelnost

Diplomová práce se zabývá morálními aspekty rozvedených a znovu sezdaných katolických křesťanů. Pojednává o rozvedených, kteří uzavřeli civilní sňatek z pohledu dějinného, církevního práva, psychologie a sociologie. Snaží se vysvětlit postoj církve, proč nemohou být rozvedení a znovu sezdaní připuštěni k přijímání eucharistie. Jsou zde uvedeny možnosti na, kterých se mohou tito lidé v církvi podílet.

Annotation

Surname and name: PLACHKÝ, Petr

Institute: Institute of the systematical theology CMTF UP in Olomouc

Title diploma paper: *Living as divorced and re-married Catholic Christian: moral aspects*

Leadership: Mgr. Milan Mičo, Th.D.

Number track: 78

Number title bibliography: 49

Number font:

Key words: forgiveness

Eucharist

matrimony

penitence

life in the Church

inseparability

This thesis deals with moral aspects divorced and again mated catholic Christians. Deals about divorced, which contracted civil matrimony, by the historical, canon law, psychological and sociological way. It tries to explain position of the Church, why is impossible to receive the divorced and again mated to the Eucharist. There are the possibilities mentioned of the life of this people in the Church.

Bibliografie

- BENEDIKT XVI., *Myšlenky o rodině, Výbor z textů papeže Benedikta XVI.*, uspořádal Lucio Coco, Praha: nakladatelství Paulínky, 2010, 1. vydání, přel. Vopřada, D., 151 s., ISBN 978-80-86949-80-2.
- BENEDIKT XVI., posynodální apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis*, Praha: Nakladatelství Paulínky, 2007, 1. vydání, přel. Kratochvíl, J., 110 s., ISBN 978-80-86949-32-1.
- Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Český ekumenický překlad, včetně deuterokanonických knih, překlad Starého zákona pod vedením prof. Th.Dr. Miloše Biče, překlad Nového zákona pod vedením Th.Dr. Josefa Součka a od r. 1972 prof. Th.Dr. Jindřicha Mánka, 8. vydání (první opravené), Praha: Česká biblická společnost, 2001, ISBN 80-85810-08-5.
- BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl I. Zákon (Genesis-Deuteronomium)*, Praha: Kalich, 1991, 1. vydání, 598 s., ISBN 80-7017-408-0.
- BIČ, M., a kol., *Výklady ke Starému zákonu, Díl IV., Knihy prorocké (Izajáš až Malachiáš)*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 2. vydání, v KN 1. vydání, 871 s., ISBN 80-7192-274-9.
- Codex iuris canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25. 1. 1983), Kodex kanonického práva, (dále bude uváděno pod označením CIC), Praha: Zvon, 1994, dotisk 1. vydání, přel. Zedníček, M., 812 s., ISBN 80-7113-082-6.
- CSONTOS, L., (editor), *Slovo nádeje, Formy spirituality katolíkov, ktorí žijú v nesviatostnom manželstve*, Trnava: Dobrá kniha, 2010, 1. vydání, 200 s., ISBN 978-80-7141-698-2.
- DENZINGER, H., SCHÖNMETZER, A., *Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, Emendata ed. Freiburg-Basel-Rom: Herder, 1976, 954 s., ISBN 84-254-0865-2.

- DENZLER, G., *Zakázaná slast, Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*, Brno: CDK, 1999, 1. vydání, přel. Nováčková, J., Žák, J., 248 s., ISBN 80-85959-48-8.
- Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, 1. vydání, přel. prac. skupina pod ved. Oto Mádra, 603 s., ISBN 80-7113-089-3.
- DOLISTA, J., *Naděje vložená do manželství (Teologicko-pastorální studie)*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994, 1. vydání, 222 s., ISBN neuvedeno.
- DONAHUE, J. R., HARRINGTON, D. J., (editor), *SACRA PAGINA, Evangelium podle Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, přel. Hofmann, D., 495 s., ISBN 80-7192-915-8.
- Dopis rodinám papeže Jana Pavla II., Praha: sekretariát České biskupské konference, 1994, 59 s.
- DUDA, J., *Katolícké manželské právo*, Spiš: Spišská kapitula, 1996, 290 s., ISBN 80-7142-041-7.
- EVERETT, C., EVERTTOVÁ, S. V., *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, Praha: Talpress, 2000, 1. vydání, přel. Baková, H., 212 s., ISBN 80-7197-169-3.
- HRDINA, A., *Kanonické právo*, Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002, 436 s., ISBN 80-84432-26-2.
- JAN PAVEL II., apoštolská exhortace *Familiaris consortio*, Praha: Zvon, 1992, přel. Brichtová, T., 101 s., ISBN 80-7113-067-2.
- JAN PAVEL II., encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 1. vydání, přel. Koláček, J., 53 s., ISBN 80-7192-849-6.
- JAN PAVEL II., *Reconciliatio et paenitentia*, Praha: Zvon, 1996, 1. vydání, přel. Martínková, D., 93 s., ISBN 80-7113-158-X.
- KASPER, W., *Teologie křesťanského manželství*, Brno: CDK, 1997, 1. vydání, přel. Osolsobě, K., Hofmanová, J., 91 s., ISBN 80-85959-28-3.

- KAŠNÝ, J., *Bůh nás povolal k pokoji (1 Kor 7,15). Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei.*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005, 1. vydání, 130 s., ISBN 80-7040-816-2.
- Katechismus katolické církve*, z francouzštiny (Catéchisme de l'Eglise catholique), přel. Koláček, J., Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2002, 2. vydání, 1. vydání v KN, 793 s., ISBN 80-7192-473-3.
- KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ, *Stromata II-III.*, Praha: OIKOYMENH, 2006, 1. vydání, přel. Veronika Černušková (2. kniha) a Jana Plátová (3. kniha), 519 s., ISBN 80-7298-149-8.
- KRAFT, H., *Slovník starokřesťanské literatury, Život, spisy a nauka řeckých, latinských, syrských, egyptských a arménských církevních otců*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 318 s., ISBN 80-7192-516-0.
- KRATOCHVÍL.S., *Manželská terapie*, Praha: Portál, 2000, vydání třetí, 1. vydání v nakladatelství Portál, 255 s., ISBN 80-7178-332-3.
- LIMBECK, M., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 2, Evangelium sv. Marka*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 1. vydání, přel. Vokoun, J., 207 s., ISBN 80-7192-219-6.
- MAREK, A. M., *Psychologie*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1992, 557 s., ISBN neuvedeno.
- MOŽNÝ, I., *Česká společnost, Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*, Praha: Portál, 2002, 1. vydání, 207 s., ISBN 80-7178-624-1.
- MÜLLER, G. L., *Dogmatika pro studium a pastorači*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, přel. Frei, J., a kol., 888 s., ISBN 978-80-7195-259-6.
- NAKONEČNÝ. M., *Lidské emoce*, Praha: Academia, 2000, 1. vydání, 335 s., ISBN 80-200-0763-6.
- NĚMEC, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Praha-Kostelní Vydří: Krystal OP, Karmelitánské nakladatelství, 2006, 1. vydání, 215 s., ISBN 80-85929-83-X (Krystal OP), ISBN 80-7195-065-3 (Karmelitánské nakladatelství).

- NEUER, J., ROOS, H., *Viera cirkvi v úradných dokumentech jej magistéria*, Trnava: Dobrá kniha, 1995, přel. Mikula, V., 471 s., ISBN 80-7141-072-1.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B., *Předrozvodové a rozvodové poradenství*, Praha: Grada Publishing, 2007, 1. vydání, 144 s., ISBN 978-80-247-1449-3.
- ORTKEMPER, F. J., *Malý stuttgartský komentář, Nový zákon 7, První list Korintánům*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, 1. vydání, přel. Vokoun, J., 170 s., ISBN 80-7192-385-0.
- PAVEL VI., encyklika *Humanae vitae*, Praha: Vyšehrad, 1969, 1. vydání, 40 s., ISBN neuvedeno.
- PESCHE, K. H., *Křesťanská etika*, Praha: Vyšehrad, 1999, 1. vydání, přel. Skovajsa, M., 695 s., ISBN 80-7021-331-0.
- PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, Olomouc: pro „Velehrad“, nakladatelství dobré knihy v Olomouci, 1941, 2. vydání, přel. Vašek, B., 100 s., ISBN neuvedeno.
- PLAŇAVA, I., *Jak se (ne)rozvádět*, Praha, Grada Publishing, 1994, 1. vydání, 120 s., ISBN 80-7169-129-1.
- POUPĚTOVÁ, Š., *Netrapte se po rozvodu*, Praha: Grada Publishing, 2009, 1. vydání, 118 s., ISBN 978-80-247-2046-3.
- RATZINGER, J., *O svatém přijímání věřících, kteří se rozvedli ... a uzavřeli nový sňatek*. Dostupné z World Wide Web: <<http://cpr.apha.cz/o-svatem-prijimani-vericich-kteri-se-rozvedli/>>.
- ROTTER, H., *Sexualita a křesťanská morálka*, Praha: Vyšehrad, 2003, 1. vydání, přel. Kolářová, L., 127 s., ISBN 80-7021-669-7.
- SCHMAUS, M., *Svatosti*, Řím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1981, přel. Fabera, D. Š., a kol., 435 s., ISBN neuvedeno.
- Spisy apoštolských otců*, Praha: Kalich, 2004, 3. vydání, přel. Drápal, D., a kol., 278 s., ISBN 80-7017-003-4.
- STUHLÍKOVÁ, I., *Základy psychologie emocí*, Praha: Portál, 2002, 1. vydání, 227 s., ISBN 80-7178-553-9.

ŠKURKA, E, *Manželské právo, Doplněk*, podle Bersiniho zpracoval dr. Emil Škurka SDB, Olomouc: skripta CM bohoslovecké fakulty v Olomouci, 138 s., ISBN neuvedeno.

TICHÝ, L., *Úvod do Nového zákona*, Svitavy, Trinitas, 2003, 2. přepracované vydání, 285 s., ISBN 80-86036-79-0.

TRETERA, J. R., *Konfesní právo a církevní právo*, Praha: Jan Krigl, nakladatelství, výroba a expedice tiskovin, 1. vydání, 1997, 331 s., ISBN 80-902045-2-X.

VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, Praha: Portál, 2000, 1. vydání, 522 s., ISBN 80-7178-308-0.

WOLFOVÁ. D., *Když partner odchází...*, Praha: IKAR, 1994, přel. Kantová, L., 144 s., ISBN 80-85830-23-X.

Seznam zkratek

CIC	<i>Kodex kanonického práva</i>
DS	DENZINGER, H., SCHÖNMETZER, A., <i>Enchiridion Symbolorum Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum,</i>
FC	JAN PAVEL II., apoštolská exhortace <i>Familiaris consortio,</i>
NR	NEUER, J., ROOS, H., <i>Viera církvi v úradných dokumentech jej magistéria, 1.</i>
KCC	<i>Katechismus katolíckej cirkve</i>

Zkratky biblických knih převzaty z českého ekumenického překladu Písma svatého.